

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΤΟΣ 6ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1951

ΤΕΥΧΟΣ 2-3

ΤΟ ΗΘΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (*)

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ι. ΑΝΑΚΥΨΙΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

1. Ἡ ἐπικειμένη στιγμή τῆς ζωῆς θέμα τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος.—

Τὸ ἠθικὸν πρόβλημα ὑπάρχει ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Πᾶσα νέα στιγμή τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἔρχεται ἄνευ οὐδενὸς περιεχομένου· οὕτω προβάλλει ὡς ἀνάγκη ὀδήριτος ἢ πλήρωσις τῆς κενῆς αὐτῆς στιγμῆς· ἢ πλήρωσις ἐκάστοτε αὕτη εἶναι ἀκριβῶς ἢ τέλεισις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Πᾶσα πλήρωσις προκειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς — εἴτε ἢ μᾶλλον ἐξωτερικὴ ἢ καὶ συγκλονιστικὴ ἐνέργεια, π.χ. ἀνατίναξις βράχου, εἴτε ἢ μᾶλλον ἐσωτερικευμένη ἐνέργεια, π.χ. στοχαστικὴ ἢ καὶ μυστικὴ περισυλλογὴ, εἴτε ἢ μᾶλλον ἄτονος ἐνέργεια, π.χ. κατάστασις ρεμβασμοῦ, — ἐπισυμβαίνει μόνον χάρις εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς ἢ ἔστω χάρις εἰς τὴν ἀνοχὴν αὐτῆς. Ἄνευ τῆς ἐκλογῆς εἴτε ἀνοχῆς αὐτῆς, ἄλλη θὰ ἦτο ἢ πλήρωσις τῆς προκειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς. Ἡ μοι-

* Ἡ συνοπτικὴ αὕτη πραγματεία ἐπὶ θέματος πυρηνικοῦ τῆς ἠθικῆς, ἢ αὐτοτελῶς ἐνταῦθα δημοσιευομένη, ἀποτελεῖ κατὰ τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς προορισμὸν ἰδιαιτέρον κεφάλαιον «Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Δικαίου».

Ἴσως ἀξίζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶναι ξένος πρὸς τὴν πλειάδα τῶν μεταφυσικῶν προβλημάτων, ὅσα καταθλίβουν συνήθως τὰς φιλοσοφικὰς ἐπὶ τῆς ἠθικῆς μελέτας, περισπῶντα συγγραφεῖς καὶ ἀναγνώστας ἀπὸ τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν καθ'αυτὸ θεμάτων ἠθικῆς· ἀλλὰ κρίνει ὡς μᾶλλον ἐνδεδειγμένην τὴν προσήλωσιν εἰς ὅ,τι εἶναι τὸ οὐσιῶδες ἐν προκειμένῳ, κατὰ παραμερισμὸν ὀπωτέρων προβλημάτων, ἀνηκόντων εἰς τὴν θεωρητικὴν μέριμναν ἄλλης ὥρας· ἐξ ἄλλου, ὅ,τι «θεωρητικώτερον» εἶναι ἀληθῶς ἀπαραίτητον διὰ τὴν μετ' ἐπιγνώσεως θέσιν τῶν προβλημάτων, ἐκτίθεται ἀδρομερῶς ἐν τῷ πλαίσιῳ πραγματείας τοῦ συγγραφέως, προσφάτως δημοσιευ-

ρα οὕτω πάσης στιγμῆς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀποτελέσεις αὐτῆς διὰ μιᾶς τῶν δυνατῶν πληρώσεων αὐτῆς, μετ' ἀποκλεισμοῦ παραλλήλως πασῶν τῶν ἄλλων· ἡ ἀποτελεσμένη στιγμή τῆς ζωῆς συνίσταται πάντοτε ἐκ μιᾶς πληρώσεως συστοίχου πολλῶν παραλείψεων (1). Ὅθεν, πᾶσα ἐπικειμένη στιγμή, διὰ τὴν ζωὴν τούλάχιστον τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐξιγμένην ἢ μᾶλλον τείνουσαν εἰς ἀκεραίαν συνειδητότητα, ὑπάρχει ὡς ἀνεκτόπιστον πρόβλημα ἐπιλογῆς. Ὁ τρόπος πληρώσεως τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς αὐτεπιβάλλεται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρόβλημα μὴ δεκτικὸν παραμερισμοῦ· οὐχὶ ὡς πλήρωμα ἐνδεχόμενον ἀπλῶς αὐτῆς, οἷον π.χ. θεωρητικὸν τι πρόβλημα. Εἶναι τὸ κυτταρικὸν ἠθικὸν (2) πρόβλημα. Ἡ συνείδησις ἐνταῦθα εἶναι κατ' ἐξοχὴν θέμα τοῦ ἰδίου αὐτῆς προβλήματος· ἀφοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀποφασίζεται ἡ ἐπικειμένη στιγμή αὐτῆς.

2. Ἡ ἀντινομία ἐκ τῶν παραλείψεων καὶ ἡ ἄρσις αὐτῆς.—
Ἡ ἀντινομία τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς, ὡς ἐκ τῆς πολλό

θείσης ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰσαγωγικὰ εἰς τὴν Ἠθικὴν» ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀρχεῖον Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν» (Τόμος 30, ἔτος 1950, σ. 1—35).— Ἐπίσης ἀξιζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς τὴν φρόνιμον τακτικὴν τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν «οὐσιαστικῶν» προβλημάτων, (ὡς αἱ ὑπαγορεύσεις τοῦ φιλοσοφικοῦ κριτικισμοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἡ συνήθεια παντὸς κοινωνιολογισμοῦ, ψυχολογισμοῦ, βιολογισμοῦ), ἐνταῦθα ἐπιχειρεῖται ἀκριβῶς τῶν «οὐσιαστικῶν» προβλημάτων ἠθικῆς ἢ θεμιτῆς ἄμεσος ἀντιμετώπισις· καὶ, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἡ ἐνατένισις αὐτῶν γυμνῶν ἀπὸ τῶν παντοίων θεωρητικῶν περικαλυμμάτων, διαστρεπτικῶν τῆς φυσιογνωμίας αὐτῶν, καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἐδραία διάταξις αὐτῶν κατὰ λόγον τῆς ἀλληλοσυναρτήσεως καὶ τῆς καθόλου ἀξίας ἐκάστου· καθ' ὅσον βεβαίως ἐφικτὸν εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ συγγραφέως. Αἱ δυνάμεις αὗται εἶναι ὡς εἶκος ἐλλειπτικαί, μάλιστα δὲ ὡς πρὸς τὰ διὰ τὴν ἠθικὴν ἐνδεχόμενα ἐκ τῆς νεωτάτης ψυχολογίας, ἀναποκρυστάλλωτα ὅμως καὶ αὐτὰ εἰσέτι.

Ἐλάττωμα εἰδικὸν τῆς προκειμένης πραγματείας, ἀπὸ ἐλληνικῆς ἐθνικῆς ἀπόψεως, εἶναι βεβαίως ὁ γλωσσικὸς τρόπος αὐτῆς. Πρέπει ὅμως νὰ συγγνωσθῇ τοῦτο εἰς τὸν συγγραφέα, ἐργαζόμενον ὑπὸ συνθήκας προσωπικῆς, μὴ εὐνοοῦσας τὸ διπλοῦν πνευματικὸν ἐγχείρημα. Ἐξ οὗ καὶ ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ χρησιμοποιοῦν γλωσσικὸν τρόπον, μὴ ἐγείροντα σοβαρὰν εὐθύνην, ἵνα οὕτω ἐντοπίσῃ τὴν μέριμναν αὐτοῦ εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ ὑπὸ μελέτην θέματος. Ἡ λεγομένη «δημοτικὴ» ἀποτελεῖ σήμερον παλλάδιον τοῦ ἔθνους. Πᾶσα χρῆσις αὐτῆς, συμβάλλουσα εἰσέτι καὶ εἰς τὴν διάπλασιν αὐτῆς, ἐπιβάλλει εὐθύνην καὶ φροντίδα οἴονεὶ καλλιτεχνικήν. Τὴν φροντίδα καὶ τὴν εὐθύνην ταύτην ἀλλαχοῦ, καὶ πολλάκις, ἐμπράκτως ἀνεδέχθη ὁ συγγραφεύς. Ἄς τύχη συγγνώμης ἤδη, ἐάν, ὅπερ λυπηρόν, δὲν διέθετε χρόνον καὶ δυνάμεις, ὥστε ν' ἀναδεχθῇ καὶ αὐθις αὐτήν.

1. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὕ λ ο υ Εἰσαγωγικὰ εἰς τὴν Ἠθικὴν (Ἀρχεῖον Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, 1950) σ. 6.

2 Διὰ τὴν «ἠθικὴν» ὑφὴν τοῦ προβλήματος βλ. § 29.

τητος ἀφ' ἑνὸς δυνατοτήτων πρὸς πλήρωσιν αὐτῆς καὶ τῆς ἀναποφεύκτως ἀφ' ἑτέρου διὰ μιᾶς μόνον αὐτῶν πληρώσεως αὐτῆς, ἀπορριπτομένων πασῶν τῶν λοιπῶν, προσδίδει χαρακτηριστικὴν ἔντασιν εἰς τὸ ἠθικὸν πρόβλημα. Οἰαδήποτε λύσις αὐτοῦ—ἀξιακὴ οὕτω περιβολή, καὶ τι πλεόν, ὠρισμένης δυνατότητος—πάσχει, ἥτοι καταθλίβεται, ὑπὸ τὸ βάρος τῶν παραλείψεων. Ὅπωςδὴποτε, καὶ αἱ παραλείψεις συναποτελοῦν τὸ σῶμα ἐκάστης ἀποτελεσμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς, οὐχὶ δὲ μόνον ἢ πλήρωσις αὐτῆς (1). Οὕτω, ὅσον καὶ ἂν ἢ πλήρωσις φαίνεται ὄξια καθ' ἑαυτήν, τὸ ἀξιακὸν βάθρον αὐτῆς κλονίζεται ὑπὸ τὸ βάρος τῶν παραλείψεων.— Ἡ διὰ παραλείψεων ὁμως περιπλεξις οὕτω πάσης πληρώσεως πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· καὶ συνιστᾷ μάλιστα αἰτίαν βαθείας τραγικότητος αὐτῆς. Ἡ λύσις ἐπομένως τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἔχει νὰ προστατεύσῃ ἑαυτήν, οὐχὶ ἀπὸ τῆς οἰασδὴποτε συνδρομῆς ἐν αὐτῇ παραλείψεων, ὅπερ ἀνέφικτον, ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον ἐφικτόν. Ὁ ἐφικτός δὲ οὗτος τρόπος εἶναι ἢ ἀποφυγὴ ἀπλῶς τῆς συνδρομῆς ὠρισμένων ἐκάστοτε παραλείψεων. Ἐὰν δηλαδὴ ἢ ἐκλεγομένη ἐκ τῶν πολλῶν δυνατοτήτων ἐκάστοτε, πρὸς πλήρωσιν τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς, εἶναι ἢ ἀξιοτάτη πασῶν, ὥστε οὐδεμίαν τῶν ἄλλων, ἐκλεγομένην τυχόν, νὰ ἀπετέλει ἀξιοτέραν πλήρωσιν, τότε ἢ λύσις τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος εἶναι ἀξιολογικῶς ἀπρόσβλητος ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν παραλείψεων· καθ' ὅσον ἐπ' αὐτῆς ἐλλείπουν ἀκριβῶς αἱ παραλείψεις δυνατοτήτων προσφόρων—ἢ ἔστω παράλειψις μιᾶς δυνατότητος προσφόρου—πρὸς ἀξιοτέραν πλήρωσιν· μόνον δὲ τοιαῦται παραλείψεις—ἢ τοιαύτη ἔστω παράλειψις—θὰ ἐνεῖχον ἀπαξιοτικὴν δύναμιν διὰ τὴν λύσιν τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ὑπονομεύουσαι ἀποτελεσματικῶς τὸ ἀξιακὸν βάθρον αὐτῆς.

3. Ἡ πληρότης τῶν στοιχείων ἐν τῇ συναρθρώσει τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος. Ἡ λύσις τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ὡς πρὸς ἐκάστην στιγμήν τῆς ζωῆς ἔχει οὕτως ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τὴν πληρότητα ἐν τῇ συναρθρώσει τῶν στοιχείων αὐτοῦ, ἥτοι προβολὴν ἐν τῇ συνειδήσει πασῶν (1) τῶν δυνατοτήτων πρὸς πλήρωσιν τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς. Πῶς εἶναι ἀπαραίτητος ἢ προϋπόθεσις αὕτη, καταφαίνεται ἰδίαν ἐκ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐλλείψεως τυχόν τῆς πληρότητος ταύτης. Ἡ συνάρθρωσις δηλαδὴ τῶν στοιχείων τοῦ προβλήματος

1. Ἡ ἀγνόησις τούτου εἶναι συνήθης αἰτία ἐπιπολαίας, καὶ οἰκτροτάτης ἐνίοτε, «ἠθικῆς» ἀξιολογίας ἢ καὶ συμπεριφορᾶς.

1. Ὅπερ βεβαίως προϋποθέτει παρὰ τῷ ἠθικῷ ὑποκειμένῳ ἄκρως ἰσχυρὰν τὴν εὐρετικὴν δύναμιν τοῦ Λόγου, τὴν καὶ παρὰ τῆς διαισθητικῆς φαντασίας τρεφομένην, ὡς καὶ ἀρτίαν ἐκάστοτε γνῶσιν τῶν περιστάσεων.

προδιαγράφει μέχρι βαθμοῦ τινος τὴν λύσιν αὐτοῦ, ὅπως δὲ ὡς πρὸς τὰς δυνατότητας, αἵτινες δὲν ἔχουν τυχὸν συμπεριληφθῆ ἐν τῇ συναρθρώσει ταύτῃ· ἀφοῦ ἡ λύσις τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐνταῦθα συντελεῖται δι' ἐκλογῆς μιᾶς ἐκ τῶν προβεβλημένων δυνατοτήτων, καὶ οὕτω βεβαίως οὐδέποτε μιᾶς τῶν μὴ συμπεριληφθεισῶν. Ἐὰν λοιπὸν μεταξὺ τῶν ἀσυμπεριλήπτων αὐτῶν ὑπάρχη καὶ μία μόνον ἔστω, ἣτις ἐκλεγομένη θὰ ἀπετέλει, ἐν συγκρίσει πρὸς οἰανδήποτε τῶν προβεβλημένων, ἀξιοτέραν πλήρωσιν τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς, τότε ἡ λύσις τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος εἶναι καθωρισμένη ἐκ τῶν προτέρων ὡς ἀφεύκτως ἀνεπιτυχής· ἀφοῦ θὰ ὑπάρχη οὕτω ἐπ' αὐτῆς παράλειψις μιᾶς ἔστω δυνατότητος ἀξιοτέρας πάσης ἐκλειγείσης πρὸς πλήρωσιν τῆς προκειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς.

4. **Ἡ γνησιότης τοῦ ἐκάστοτε ἠθικοῦ προβλήματος καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος.** Ἡ λύσις ὅμως τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ὡς πρὸς ἐκάστην στιγμὴν τῆς ζωῆς ἔχει ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν ἐπίσης, — ἥτοι πλὴν τῆς προβολῆς ἐν τῇ συνειδήσει πασῶν τῶν δυνατοτήτων πρὸς πλήρωσιν τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς, — τὴν γνησίαν ὕπαρξιν τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, καὶ βεβαίως ὡς ἠθικοῦ προβλήματος τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς. Ἄλλως, καὶ οἰαδήποτε πληρότης ἐν τῇ συναρθρώσει τῶν στοιχείων αὐτοῦ ἀποβαίνει ἐπὶ ματαίῳ⁽¹⁾. Ἡ ὀλότης δηλαδὴ τῶν δυνατοτήτων πρὸς πλήρωσιν τῆς ζωῆς ἐν τῇ προκειμένη στιγμῇ αὐτῆς, ἢ προβεβλημένη ἤδη ἐν τῇ συνειδήσει, δὲν εἶναι εἰμὴ ὀλότης τῶν τοιούτων δυνατοτήτων πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν πληρώσεως τῆς ζωῆς· ἡ ὠρισμένη ὅμως αὕτη κατεύθυνσις σημαίνει περιορισμὸν ἤδη ἐν τῇ ἀναζητήσει πληρώσεως τῆς ζωῆς, δι' ἀποκλεισμοῦ ἄλλων παραλλήλων κατευθύνσεων· καὶ τὸ σύνολον ἐξ ἄλλου τῶν κατευθύνσεων πληρώσεως τῆς ζωῆς, ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ταύτῃ βαθμίδι, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ σύνολον τῶν δυνατοτήτων πληρώσεως τῆς ζωῆς πρὸς ὠρισμένην πάλιν, εὐρυτέραν βεβαίως, κατεύθυνσιν· καὶ ἡ εὐρυτέρα ὅμως αὕτη κατεύθυνσις σημαίνει περιορισμὸν καὶ πάλιν ἐν τῇ ἀναζητήσει πληρώσεως τῆς ζωῆς, δι' ἀποκλεισμοῦ ἄλλων παραλλήλων κατευθύνσεων· καὶ, περαιτέρω, τὸ ὅλον τῶν κατευθύνσεων πληρώσεως τῆς ζωῆς, ἐν τῇ εἰσέτι ἀνωτέρᾳ βαθμίδι ταύτῃ, ἔχει ὁμοίαν ὡς ἐπὶ τῶν κατωτέρων βαθμίδων ιδιότητα καὶ προέλευσιν κ.ο.κ. ⁽²⁾. Οὕτω, ἢ προβεβλη-

1. Οὕτω π. χ., ἐὰν μετ' ἐξαντλητικὴν σύλληψιν τῶν τρόπων εὐεργεσίας ὀρφανοῦ τινος παραμένῃ ἐν τῇ ἐπ' αὐτῆς ἐνασχολήσει ἰατρός, καθ' ἣν ὥραν ἐκ τῆς παρουσίας καὶ ἐνασχολήσεως αὐτοῦ ἀλλαχοῦ ἐξαρτᾶται ἡ περίσσωσις τῆς ζωῆς πολλῶν ἀνθρώπων.

2. Πβλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὕ λ ο υ ἔνθ. ἀν., § 15.

μένη ἐκάστοτε συνάρθρωσις τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος εἶναι ὅστερα συνέπεια σειρᾶς ὄλης περιορισμῶν καὶ ἀποκλεισμῶν, ἐν τῇ ἀναζητήσει, ἐπὶ πολλῶν βαθμίδων, κατευθύνσεως πρὸς πλήρωσιν τῆς ζωῆς. Ἡ γνησίαι λοιπὸν ὕπαρξις αὐτοῦ ὡς ἠθικοῦ προβλήματος τῆς προκειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ ἐπιτυχοῦς τῆς ἐκλογῆς (3) ὠρισμένης κατευθύνσεως ἐπὶ ἐκάστης τῶν ἀλλεπαλλήλων βαθμίδων, καὶ τῆς οὕτω ἐξαγνίσεως τοῦ ἀντιστοίχου ἐκάστοτε ἀποκλεισμοῦ. Κατὰ τοῦτο, ἡ πρώτη κρίσιμος φάσις διὰ τὴν ὀρθὴν θέσιν, καὶ οὕτω γνησίαν ὕπαρξιν, τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐκάστης στιγμῆς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ τελευταία φάσις ἐν τῇ ἀναδρομῶ ταύτῃ ἀναγωγῇ, ἥτοι ἐκείνη, καθ' ἣν ἀναζητεῖται κατεύθυνσις πληρώσεως τῆς ζωῆς, οὐχὶ δι' ὠρισμένην ἀπλῶς στιγμὴν αὐτῆς ἢ ἔστω διὰ πλέγμα τοιοῦτων στιγμῶν, — ὅπερ ἐξ ἄλλου καὶ προΐόντως εὐρύτερον, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν προΐόντως εὐρυτέραν προοπτικὴν τῆς συστατικῆς τοῦ προκειμένου προβλήματος κατευθύνσεως, — ἀλλὰ διὰ τὴν ὄλην ἔκτασιν τῆς ζωῆς (ἀκριβέστερον, τῆς ἐφεξῆς περιόδου τῆς ζωῆς), εἰς τὴν πολὺπτυχον ἀνάπτυξιν τῶν θεμάτων καὶ τὴν διαδοχικὴν ἐπέλευσιν τῶν στιγμῶν αὐτῆς. Ἐὰν τὸ ἠθικὸν πρόβλημα ἐν τῇ ὀλικῇ ταύτῃ συγκροτήσῃ τύχῃ ὀρθῆς λύσεως, ἐκ τῆς ὀλικῆς ταύτης λύσεως ὡς κατευθυντικῆς ἀφετηρίας, κατόπιν βαθμιαίων προσπελάσεων δι' ὄλοεν ὀλιγώτερον εὐρέων κύκλων κατευθύνσεων πρὸς πλήρωσιν τῆς ζωῆς καὶ πλεγμάτων ἀντιστοίχως στιγμῶν τῆς ζωῆς, καὶ ἐφ' ὅσον λύεται ὀρθῶς ἐκάστοτε τὸ προκείμενον ἠθικὸν πρόβλημα, οὕτω, καὶ οὕτω μόνον, ἐπιτυγχάνεται ἡ ὀρθὴ θέσις καὶ γνησίαι ὕπαρξις τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος τῆς ἐπικειμένης στιγμῆς τῆς ζωῆς, τοῦ κυτταρικοῦ, καὶ τελικοῦ, ἠθικοῦ προβλήματος.

5. Ἡ σημασία τοῦ ἐν τῇ πράξει χρόνου καὶ ἡ αὐτοτέλεια τῆς στιγμῆς τῆς ζωῆς. Κατὰ καὶ διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς τὸ συγκεκριμένον ἠθικὸν πρόβλημα βαθμιαίαν προσπέλασιν, βάσει τῆς θέσεως καὶ λύσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, — ἥτοι τοῦ ἔχοντος θέμα τὸ ὀλικὸν πλήρωμα τῆς ζωῆς ἢ μᾶλλον τῆς ἐφεξῆς περιόδου αὐτῆς —, κρίσιμον συμβολὴν ἀσκεῖ ἡ ἐκτίμησις καὶ εἰδικώτερον ἡ κατανομὴ τοῦ χρόνου (1), τοῦ συμφύτου πρὸς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Βεβαίως δὲ κρίσιμῶς αὕτη ἐπιτελεῖται ἤδη ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐπ' αὐτῆς. — Ἡ σημασία ἐν προκειμένῳ τοῦ χρόνου ὑπάρχει ἐκ τῆς διπλῆς ἐκάστοτε συναντήσεως αὐτοῦ, ἥτοι καὶ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς λύσεως τοῦ συγκεκριμένου ἠθικοῦ προβλή-

3. Βλ. καὶ § 5.

1. Πβλ. § 20.

ματος καὶ ἐν πάσῃ προτέρᾳ φάσει τῆς πρὸς τὴν στιγμὴν ταύτην προσπελάσεως, ἤδη ἀπὸ τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος. Ὁ ἐν πάσῃ δηλαδὴ προτέρᾳ οὕτω φάσει «καθορισμός», τρεφόμενος ἐκ τῆς πραγματικότητος δι' ἀνευρέσεως καὶ ἀναδοχῆς τῶν ἐν αὐτῇ δυνατοτήτων, συναντᾷ καὶ τὸν σύμφυτον αὐτῆς χρόνον, ἀναποχώριστον ἐπίσης ἀπ' αὐτῶν. Ὅτε ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς λύσεως τοῦ συγκεκριμένου ἠθικοῦ προβλήματος, διὰ τῆς «ἐκτελέσεως», εἰς ἣν καταλήγει ὁ «καθορισμός», συμβαίνει ἐπιστροφή εἰς τὴν πραγματικότητα, συναντᾶται πάλιν, ὡς εἰκός, ἐν τῇ πραγματικότητι ὁ σύμφυτος χρόνος αὐτῆς. Ὁ χρόνος λοιπόν, ὁ συναντηθεὶς ὑπὸ τοῦ «καθορισμοῦ» ἐν τῇ πραγματικότητι καὶ ἔκτοτε προσδιοριστικὸς τῶν ἐξ αὐτῆς δυνατοτήτων, καὶ ὁ χρόνος, ὁ νῦν τὸ πρῶτον συναντώμενος ἐν τῇ πραγματικότητι κατὰ τὴν ἐπιστροφήν τῶν δυνατοτήτων εἰς αὐτήν, διὰ τῆς «ἐκτελέσεως», εἶναι ἀπαραίτητον βεβαίως νὰ συμπίπτωσιν. Ἄλλως, δὲν ἐπέρχεται κἂν ἡ «ἐκτέλεσις» σφάλμα κρίσιμον ἔχει παρεμβληθῆ κατὰ φάσιν τινὰ τοῦ «καθορισμοῦ». Ἡ τοιαύτη μὴ σύμπτωση εἶναι ἡ κυρία αἰτία πλείστων καθημερινῶν, καὶ «ἱστορικῶν», ἀποτυχιῶν.—Ἐξ ἄλλου, ἡ γενικὴ οὕτω προδιαγραφὴ κατευθύνσεως ὑπὸ τῆς στιγμῆς τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος εἰς πᾶσαν ὑστέραν αὐτῆς στιγμὴν τῆς ζωῆς παραβιάζει ἀναμφιβόλως τὴν ἀτομικότητα καὶ αὐτοτέλειαν ἐκάστης τῶν ὑστέρων τούτων στιγμῶν τῆς ζωῆς, τοῦτο δὲ παρὰ τὸ ἰσάξιον καὶ ἰσοδύναμον αὐτῶν κατ' ἀρχὴν πρὸς τὴν προνομιακὴν οὕτω στιγμὴν τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ὡς μίαν καὶ αὐτὴν στιγμὴν τῆς ἰδίας ζωῆς. Καθὼς ὅμως ἡ κατεύθυνσις τῆς πληρώσεως ἐκάστης τῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπαγορεύηται βασικῶς ἐκ τῆς συνοράσεως τοῦ ὀλικοῦ (2) πληρώματος τῆς ζωῆς, ἡ συνόρασις δὲ αὕτη δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ ἐπιτελεσθῇ εἰ μὴ καθ' ὠρισμένην στιγμὴν τῆς ζωῆς, εὐλόγως οὕτω καὶ ἀναποδράστως ἀνακύπτει ἡ προνομιακὴ πῶς θέσις τῆς στιγμῆς ταύτης ἔναντι τῶν ἄλλων στιγμῶν τῆς ζωῆς, ἡ ὑπ' αὐτῆς παραβίασις μέχρι βαθμοῦ τινος (3) τῆς ἀτομικότητος καὶ αὐτοτελείας ἐκάστης αὐτῶν. Ἀλλά, βεβαίως, παραμένει πρόβλημα πάντοτε, μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ προδιαγραφὴ κατευθύνσεως ἐπιτρέπεται ἢ καὶ ἐπιβάλλεται, ὡς καὶ ποῖα συγκεκριμένως τῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς ἐνδείκνυται νὰ εἶναι ἡ προνομιακὴ αὕτη στιγμή, ἐξ ἧς βασικῶς κρίνεται ἡ τύχη τῶν ἄλλων στιγμῶν τῆς ζωῆς. Ἀποτελεῖ δὲ προσωπικὸν κατόρθωμα ἐκάστοτε καὶ ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ θεμιτοῦ βαθμοῦ τῆς προδιαγραφῆς, καὶ ἡ ἀπόφασις, ἡ καιριωτέρα, περὶ ἔμμο-

2. Βλ. § 4.

3. Πβλ. § 22.

νῆς ἀνά πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν προδιαγεγραμμένην κατεύθυνσιν, πρὸς τήρησιν συνεχείας καὶ συνοχῆς μετὰ τῶν ἄλλων στιγμῶν τῆς ζωῆς, ἢ περὶ ἀνασκέψεως ριζικῆς ἐπὶ τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, πρὸς διαγραφὴν κατευθύνσεως ἀξιωτέρας διὰ τὴν ὀλικὴν πλήρωσιν τῆς ζωῆς.

6. Τὸ πανόραμα τῶν δυνατοτήτων πρὸς πλήρωσιν τῆς ζωῆς. Ἡ ὥρα, ἡ ἀμέσως (1) ἐπομένη τῆς εἰσόδου εἰς τὸ «ἠθικὸν στάδιον», καὶ δὴ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀνεφίκτου τῆς ἐνσυνειδήτου ἀπαρνήσεως τῆς ζωῆς, τὴν συνειδητὴν οὕτω κατοχύρωσιν τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς (2), εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἡ ὥρα τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος. Ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἀφ' ἑνὸς παραμένει εἰσέτι ἢ κατὰ τὰ λοιπὰ—ἦτοι πλὴν τῆς θετικῆς ἀξιολογήσεως τῆς ζωῆς ἀπλῶς—ἐντελής ἀξιολογικὴ ἐρημία τῆς συνειδήσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπάρχει ἀκεραία ἢ ἐμπειρία τῆς συνειδήσεως ὡς πρὸς τὰς ἐντὸς καὶ ἔναντι αὐτῆς προκειμένας δυνατότητας· αἱ προκείμεναι δὲ αὗται δυνατότητες οἴοντι ἀναμένουν τὴν ἀξιακὴν ἀναπεριβολὴν αὐτῶν· ἐνῶ διὰ τὴν πρόβασιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἤδη τῆς ἠθικῆς καταφάσεως τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖται ἀνυπερθέτως ἡ ἀξιακὴ ἀναπεριβολὴ ἐνίων τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν, ἢ μᾶλλον καὶ τι πλεόν, πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ ἀξιωτάτου πληρώματος αὐτῆς.—Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου συμβάλλουν πῶς ὡς εἰσηγήσεις, ἂν καὶ ἡλαττωμένου κύρους, αἱ ἐκ τῆς ὑπερνικημένης «κοινωνικῆς νομοτελείας» ὑποδείξεις—, ἦτοι οἱ κανόνες τοῦ «ἔθους», τοῦ ἄνευ αὐθεντίας πλεόν ἀπὸ τῆς διαρρήξεως τοῦ «πρωτοθητικοῦ σταδίου», (3)—αἵτινες δὲν ἀφανίζονται ὀλοσχερῶς ἐν τῷ «ἠθικῷ σταδίῳ», ἀλλὰ ὑποτάσσονται ἀπλῶς εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς «πνευματικῆς νομοτελείας» εἴτε «προσωπικῆς αὐτοτελείας», ὅπως καὶ αἱ εἰς αὐτὰς ἐπίσης ὑποτασσόμεναι, κατὰ τελευταῖον βαθμὸν, ἐπιθυμίαι καὶ ἄλλαι ἀλογικαὶ «κλίσεις» τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐνδείξεις ἐκ τῆς «βιολογικῆς νομοτελείας», αἱ ὑποτεταγμέναι ἤδη ἀπὸ τῆς ὑπερνικήσεως τοῦ «προθητικοῦ σταδίου» εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς «κοινωνικῆς νομοτελείας» (4), ἦτοι τοὺς κανόνας τοῦ «ἔθους».—Τὸ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἀξιολογικὸν χάος ὡς πρὸς τὰς δυνατότητας πληρώσεως τῆς ζωῆς ἀποφασιστικῶς διαλύεται, βαθμιαίως ἔστω, κατόπιν τῆς ἠθικῆς καταφάσεως τῆς ζωῆς. Οὕτω δὲ τελικῶς ἀποκαλύπτεται, οἴοντι πανοραματικῶς, τὸ σύνολον τῶν δυνατοτήτων πληρώσεως τῆς ζωῆς, κατὰ συστηματικὴν

1. Βλ. Δεσποτοπούλου ἔνθ. ἀν., § 39.

2. Βλ. ἔνθ. ἀν., §§ 43, 44.

3. Βλ. ἔνθ. ἀν., §§ 30—33.

4. Βλ. ἔνθ. ἀν., §§ 24, 30.

τινα διάταξιν ἤδη, βάσει τῆς ἐνυπαρχούσης ἐν αὐταῖς ἀνταποκρίσεως εἰς ἀξιολογικὴν τινα ἱεραρχίαν εἴτε ἀπλῶς διάκρισιν.

II. ΑΙ ΒΙΟΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΑΙ ΑΠΛΩΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

7. Αἱ βιοσυντηρητικαὶ ἀπλῶς πράξεις. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐπιπέδου, ἐν τῇ συστηματικῇ ταύτῃ διατάξει, προβάλλουν αἱ δυνατότητες πρὸς πράξεις βιολειτουργικάς, ἐκ τῆς βιολογικῆς νομοτελείας ἐπιβεβλημένας, ἥτοι ἀναγκαίας ἀμέσως διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου ἢ καὶ τοῦ εἴδους. Ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς αὐτάς, προβάλλουν ἀφ' ἐνός αἱ δυνατότητες πρὸς πράξεις ἐξουδετερούσας τοὺς κινδύνους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, ἥτοι πρὸς πράξεις ἀσφαλείας⁽¹⁾, ἀφ' ἑτέρου αἱ δυνατότητες πρὸς πράξεις προπαρασκευαστικὰς τῶν προϋποθέσεων διὰ τὰς «βιολειτουργικάς» πράξεις, ὡς καὶ τῶν προϋποθέσεων διὰ τὰς πράξεις «ἀσφαλείας», ἥτοι πρὸς πράξεις οἰκονομίας⁽²⁾. — Αἱ πράξεις τῶν τριῶν αὐτῶν κατηγοριῶν ἐπιβάλλονται ὡς πληρώσεις τῆς ζωῆς κατὰ ἐκπληρωτικὴν προτεραιότητα· καθόσον δὲν ἀποτελοῦν πληρώσεις ἀπλῶς τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἰδίᾳ στήριξιν ἀπαραίτητον τῆς διατησεως, ἅρα καὶ ὑπάρξεως, αὐτῆς. Προβαδίζουσιν οὕτω κατὰ σειρὰν ἀναγκαιότητος μεταξὺ πασῶν τῶν πληρώσεων τῆς ζωῆς, καθὼς ὑπηρετοῦσαι τὴν προϋπόθεσιν πάσης ἄλλης, αἱ πράξεις τῶν τριῶν αὐτῶν κατηγοριῶν, αἱ συντηρητικαὶ ἀπλῶς τῆς ζωῆς: βιολειτουργικαί, ἀσφαλείας, οἰκονομίας.

8. Βιολειτουργικαὶ πράξεις. Κριτήριον διὰ τὴν προβολὴν καὶ ἐπιλογὴν τῶν πρὸς βιολειτουργικάς πράξεις δυνατοτήτων εἶναι βεβαίως ἡ ἄμεσος ἀναγκαία συμβολὴ αὐτῶν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς. Διὰ τὴν διαπίστωσιν ὅμως ἐκάστοτε, ὅτι πρόκειται συμβολὴ τοιαύτη, ἔνδειξιν ἀποτελεῖ, δεκτικὴν ὡς εἶκος ἀνατρέψεως, ἰδίᾳ ἢ συγκαίρως ἐκδηλουμένη ἐπιθυμία, ὡς μήνυμα ἰδιόγλωσσόν τοῦ ὄργανισμοῦ περὶ ὠρισμένης ἀνάγκης αὐτοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς· ἐξ ἄλλου ἔνδειξιν ἐπίσης ἀποτελεῖ ὁ ἀντίστοιχος «καθορισμὸς» τοῦ ἔθους, μάλιστα δὲ καὶ περὶ τοῦ πληρωτέου ἢ μὴ τῆς ἐκδηλουμένης ἐπιθυμίας, καὶ πάντως περὶ τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ πραγματικῆς ἀνάγκης διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, ἀσχέτως καὶ ἐκδηλώσεως τυχόν ἐπιθυμίας· περαιτέρω, πηγὴ ἐγκυροτέρων ἤδη ἐνδείξεων εἶναι ἡ προσωπικὴ ἐνδεχομένως ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου εἴτε πρὸ πάντων ἢ ἐμ-

1. Βλ. καὶ § 19.

2. Βλ. καὶ § 10 ὑποσ. 1, ὡς καὶ § 19.

πειρία τῆς ἐπιστήμης περὶ τῶν πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς ἀναγκαίων πράξεων, κατ' ἐκπλήρωσιν πραγματικῆς ἀνάγκης τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ καὶ ἱκανοποίησιν ἐπιθυμίας.—Ἡ ἱκανοποίησις ὅμως τῆς ἐπιθυμίας ἐνέχει καὶ αὐτοτελῆ βιολειτουργικὴν σημασίαν· δὲν ἐπιφέρει δηλαδὴ ἐκπλήρωσιν μόνον τῆς θρεπτικῆς, ἢ τῆς κινησιακῆς, ἢ τῆς ἀναπauσιακῆς, ἰδίᾳ ὕπνου, ἢ τῆς ἀφοδευτικῆς, ἢ καὶ τῆς «ἀναπαραγωγικῆς» ἀνάγκης⁽¹⁾, τῆς ὁποίας εἶναι μῆνυμα ἢ ἐπιθυμία, ἀλλὰ συνιστᾷ ἐκτελέρωσιν καὶ τῆς πρὸς ἱκανοποίησιν ἀνάγκης, τῆς ἐνυπαρχούσης εἰς τὴν ἐπιθυμίαν καθ' ἑαυτὴν ὡς ἐκδήλωσιν ψυχικὴν, πέρα τῆς «βιολογικῆς» ἀφειτηρίας αὐτῆς ὡς μηνύματος ἀπλῶς ἀνάγκης φυσιολογικῆς, καὶ ἄλλωστε οὐχὶ ἄνευ φυσιολογικῆς πάλιν περαιτέρω συνεπείας. Ἐν τῇ «διατηρήσει τῆς ζωῆς» περιέχεται καὶ ἡ «διατήρησις» τῆς ψυχικῆς φάσεως αὐτῆς, ἢ ὁμαλὴ ἐκτύλιξις δηλαδὴ τῶν ψυχικῶν λειτουργικῶν⁽²⁾ τοῦ ὀργανισμοῦ. Μόνον, ἢ ἑτέρα αὕτη σημασία, ἣν ἐνέχει ἡ ἱκανοποίησις τῆς ἐπιθυμίας, ὡς ἐκπλήρωσις ἐπίσης βιολογικῆς οὕτω ἀνάγκης, εἶναι, κανονικῶς τοῦλάχιστον, ἐστερημένη τῆς ἀδηρίτου ἀμεσότητος, τῆς χαρακτηριστικῆς ἐπὶ τῆς ἐκπληρώσεως θρεπτικῆς, εἴτε κινησιακῆς, εἴτε ἀναπauσιακῆς κλπ. ἀνάγκης. Πάντως, καὶ ἡ «θεραπεία» τῆς ψυχικότητος, παρὰ πᾶσαν τοιαύτην ἐλαστικότητα, συμπεριέχεται ἀνεκτοπίστως, μετὰ τῆς «θεραπείας» τῆς σωματικότητος τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἐπιμέλειαν πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς, ἄμεσον «τέλος» τῶν «βιολειτουργικῶν» πράξεων. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ οὕτω «θεραπεία» τῆς ψυχικότητος δὲν σημαίνει τὴν ἱκανοποίησιν ἄνευ ἑτέρου πάσης ἐκδηλουμένης ἐπιθυμίας, ὡς μόνον ἐν τῷ «προηθικῷ σταδίῳ» συμβαίνει. Ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ συχνοτάτη ἀπόρριψις⁽³⁾ τῆς ἐκδηλουμένης ἐπιθυ-

1. Πρὸς τὴν διάκρισιν βιολειτουργικῶν πράξεων καὶ πράξεων ἀσφαλείας, ὡς ἐπιτελεῖται αὕτη ἐνταῦθα, δὲν συμπίπτει σχετικὴ διάκρισις τοῦ *Pradines* (*Traité de Psychologie Générale*, I, 1948) μεταξὺ *besoins* καὶ *défenses*· ἐξ οὗ καὶ χαρακτηρίζονται παρ' αὐτοῦ ὡς *faux besoins* (*Traité*, I, σ; 308) αἱ «*besoins*» de sommeil, de repos, de mouvement, d' évacuation, αἱ παρ ἡμῶν καταλεγόμεναι ὡς γνήσιαι ἀνάγκαι. Ἡ βᾶσις διακρίσεως, ἢ πρόσφορος ἴσως διὰ τὴν ψυχολογίαν, διαφέρει τῆς βάσεως διακρίσεως, τῆς προσφόρου διὰ τὴν ἠθικὴν.

2. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἰδιαιτέρως προσεκτικῆ, μέχρις ὑπερβολῆς, ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος συστηματικῶς ἐκδηλωθεῖσα κατεύθυνσις τῆς ψυχολογίας, ἢ εὐρύτερον γνωστὴ ὡς «ψυχανάλυσις», ἥτις καὶ ἀξιοποιεῖται ἄλλωστε γονίμως ἐν τῇ ψυχοθεραπευτικῇ. Βλ. *Freud* *Introduction à la psychanalyse*, 1922, *Furtmüller* *Psychoanalyse und Ethik*, 1912.

3. Αὕτη καὶ ἀποτελεῖ θέμα ὀρισμένης «ἀρετῆς», γνωστῆς ἀρχαίῳθεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σωφροσύνη*. Περὶ αὐτῆς ἰδίᾳ *Πλάτωνος* *Χαρμίδης*, ὡς καὶ *Πολιτείας* Δ 442 ab, *Ἀριστοτέλους* *Ἠθικὰ Νικομάχεια* Γ 13—15 (1117—1119). Πβλ. καὶ *Pradines* *op. cit.*, I, σ. 256, 258, καὶ III 252.

μίας, ἀποτελεῖ κύριον στοιχεῖον τοῦ «ἠθικοῦ σταδίου». Μόνον, ἡ ἀπόρριψις αὕτη δεσμεύεται οὐχὶ ἀπλῶς ἐκ τῆς συνδρομῆς ὄντως τῆς ἐπιθυμίας πρὸς φυσιολογικὴν ἀνάγκην τοῦ ὄργανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐνδεχομένης συνεπειᾶς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ. — Κατὰ προέκτασιν τῶν εὐρέως οὕτω νοουμένων βιολειτουργικῶν πράξεων, — μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξ ἄλλου περιλαμβάνονται καὶ αἱ πράξεις, αἱ ἀποκαταστατικαὶ τῆς «ὑγείας», αἱ κατ' ἐξαιρέσιν ἀναγκαῖαι, ἥτοι πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ διατεταραγμένου ὄργανισμοῦ εἰς κατάστασιν, ὥστε ὁμαλῶς νὰ ἐπιτελῶνται αἱ κανονικαὶ βιολειτουργικαὶ πράξεις, — προκύπτουν ὡς ἦττον ἀναγκαῖαι βιολογικῶς, ἂν καὶ ἀνυπολογιστως πολύτιμοι κατὰ μακρόχρονον ἰδίᾳ προοπτικὴν διὰ σειρὰν γενεῶν, αἱ πράξεις σωμασκίας καὶ ψυχαγωγίας. Ἡ σωμασκία, κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀνεπτυγμένη γυμναστική, ἥτοι ἡ ἀγωνιστική, εἶναι πάντοτε καὶ ψυχαγωγία⁽⁴⁾. Ἡ ψυχαγωγία ἐπίσης δὲν μένει ἄνευ ἀποτελέσματος τινος καὶ διὰ τὴν σωμασκίαν. Ἡ ψυχαγωγία ἔχει ἀντικείμενον «θεραπείας» ὄχι μόνον τὴν ἐπιθυμίαν ὡς καθαρὰν ψυχικὴν ἐκδήλωσιν, ἀσχέτως δηλαδὴ πρὸς τὴν θητεῖαν αὐτῆς εἰς τὴν «φυσιολογικὴν» φάσιν τῆς ζωῆς, — ἂν καὶ οὐχὶ ἄνευ καὶ «φυσιολογικῆς» πάντοτε περαιτέρω συνεπειᾶς, ἐκ τῆς ἐκάστοτε ἱκανοποιήσεως ἢ μὴ αὐτῆς —, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ψυχικὰς δυνάμεις, π.χ. τὸ συναίσθημα, τὴν φαντασίαν· μόνον, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς «θεραπείας» ἀπλῶς τῶν ψυχικῶν αὐτῶν δυνάμεων, τῆς διατηρήσεως δηλαδὴ ὁμαλότητος ἐν τῇ ἐκτυλίξει τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ ὄργανισμοῦ.

9. Πράξεις ἀσφαλείας. Ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ ἄμεσον «τέλος» τῶν βιολειτουργικῶν πράξεων, δηλαδὴ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, προβάλλουν αἱ δυνατότητες πρὸς πράξεις ἀσφαλείας, ἥτοι ἀποτρεπτικὰς τῶν κινδύνων διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς⁽¹⁾. Οἱ τοιοῦτοι κίνδυνοι προέρχονται εἴτε ἐκ φυσικῶν δυνάμεων, οἷον μεταπτώσεις θερμοκρασίας, μεταβολαὶ ἀτμοσφαιρικαί, πλήμμυραι, πυρκαϊαί, κεραυνοί, σεισμοί, κ.τ. ὅμ., ἢ καὶ ἄγρια θηρία, ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι κλπ., εἴτε ἐξ ἐχθρικῶν διαθέσεων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐν προκειμένῳ, ὁ φόβος ἰδίᾳ, ἢ καὶ ἡ ἀηδία⁽²⁾, ὁ πόνος ἀκόμη, ὡς μηνύματα ἔσωθεν πρὸς ἀποφυγὴν ὠρισμένου ἢ ἀορίστου στοιχείου τοῦ περιβάλλοντος, παρέχουν ἐνδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως τουλάχιστον τοῦ κινδύνου, ἢ καὶ περὶ τοῦ τρόπου, ὑποτυπωδῶς ἔστω, ἀποτροπῆς αὐτοῦ. Ἐνδείξεις

4. Κλασικὴ ἔκφρασις τούτου παρὰ Πλάτωνι Πολιτεία Γ 410 b—412a.
1. Βλ. καὶ § 19.

2. Πβλ. Pradines op. cit, I, σ. 306, προβαίνοντα εἰς διάφορον κατάταξιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Βλ. συναφῶς § 8 ὑποσ. 1.

ἐπίσης ὁμοίας, ἤδη ὁμως περὶ τοῦ τρόπου μᾶλλον ἀποτροπῆς τοῦ κινδύνου, παρέχουν οἱ «καθορισμοί» τοῦ ἔθνους⁽³⁾, καὶ ἀκόμη κατ' ἐξοχὴν ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία, καὶ μάλιστα ἡ ἐμπειρία τῆς ἐπιστήμης. Αἱ δυνατότητες πρὸς πράξεις, καὶ οὕτω καταστάσεις, ἀσφαλείας, ὡς αὐταὶ ὑπάρχουν κατόπιν δημιουργικοῦ μόχθου γενεῶν, ὡς ἀπόρροια λοιπὸν τεραστίου ἱστορικοῦ, ἤτοι διανθρωπίνου, μόχθου⁽⁴⁾, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἐκ τῆς κειμένης φύσεως, εἶναι ὅσαι λίαν γνώριμοι καλύπτονται ὑπὸ τὰς ἐννοίας: ἐνδύματα ἐν γένει, στέγη, ἢ μᾶλλον κατοικία, ἀντιπλημμυρικά, ἀντισεισμικά, ἀντιθυελλικά, ἀντιπυρρικά κατασκευαὶ καὶ συσκευαὶ, ἀλεξικέραυνα, μέτρα ὑγιεινῆς, ὄπλα. (Ἐξ ἄλλου, πρόσθετοι δυνατότητες πρὸς πράξεις ἀσφαλείας ἀπαιτοῦνται ὁσημέραι, λόγῳ τῆς ἀνακύψεως ὁσημέραι καὶ νέων ἢ ἐντονωτέρων κινδύνων, ὡς ἐκ τῆς προόδου τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ διανθρωπίνου συνωστισμοῦ).

10. Πράξεις οἰκονομίας. Ἐν συναφείᾳ περαιτέρω, ἐμμέσῳ ἤδη, πρὸς τὸ ἄμεσον «τέλος» τῶν βιολειτουργικῶν πράξεων, ὡς ἄλλωστε καὶ τῶν πράξεων ἀσφαλείας, προβάλλουν αἱ δυνατότητες πρὸς πράξεις οἰκονομίας, ἤτοι προπαρασκευαστικὰς τῶν προϋποθέσεων διὰ τὰς βιολειτουργικὰς πράξεις, ὡς καὶ τῶν προϋποθέσεων διὰ τὰς πράξεις ἀσφαλείας⁽¹⁾. Προϋποθέσεις διὰ τὰς βιολειτουργικὰς πράξεις εἶναι, πλὴν τοῦ προσφόρου χώρου, ἀφ' ἑνὸς τὰ ἐν γένει τρόφιμα καὶ τὰ ἐν γένει φάρμακα καὶ ὅ,τι χρειάζεται διὰ τὴν χρῆσιν, ἄρα καὶ τὴν συντήρησιν, αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου ἄνθρωπος τοῦ ἑτέρου φύλου⁽²⁾, ἢ καὶ ὑπηρεσίαι ἄλλου ἀνθρώπου γενικῶς διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀδυναμίας πρὸς αὐτοπρόσωπον ἐπιτέλεσιν τῶν βιολειτουργικῶν πράξεων· ἀκόμη, πλὴν τοῦ προσφόρου χώρου, ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται εἰδικῶς διὰ τὰς πράξεις σωμασκίας καὶ ψυχαγωγίας. Αἱ προϋποθέσεις αὐταὶ διὰ τὰς βιολειτουργικὰς πράξεις, ὡς καὶ αἱ προϋποθέσεις διὰ τὰς πράξεις καὶ δι' αὐτῶν καταστάσεις ἀσφαλείας,—ἐνδύματα ἐν γένει, κατοικία⁽³⁾, ἀντιπλημμυρικά κλπ. κατασκευαὶ, ἀλεξικέραυνα, μέτρα ὑγιεινῆς, ὄπλα,—εἶναι τὸ ἄμεσον «τέλος» τῶν πράξεων οἰκονομίας. Αἱ δυνατότητες πρὸς πράξεις οἰκονομίας, καθὼς ὑπάρχουν κατόπιν δημιουργικοῦ μόχθου γενεῶν—καὶ βεβαίως τῇ συμβολῇ τῆς προσωπικῆς

3. Βλ. Δεσποτιπούλου ἐνθ. ἀν., § § 31—33.

4. Πβλ. ἐνθ. ἀν., § 19.

1. Βλ. καὶ § 19.

2. Βλ. Ἀριστοτέλους Πολιτικά 1252 a.

3. Ἡ κατοικία ὑπό τινος ἐπόψεως ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν καὶ διὰ «βιολειτουργικὰς» πράξεις.

έπειρας (δαισθητικῆς φαντασίας καὶ μνήμης) τῶν ἀπειραρίθμων ἀγνώστων καὶ γνωστῶν «έφευρετῶν» ἐν τῇ διαδρομῇ τῆς ἱστορίας, καὶ τῇ ἀποκρυσταλλῶσει ἐκ παραλλήλου εἰς κοινωνικοὺς θεσμοὺς διὰ τῆς αὐθεντίας τοῦ «ἔθους»⁽⁴⁾—, ὡς καὶ ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς ἐμπειρίας ἰδίᾳ τῆς ἐπιστήμης, ἐν συνυφάνσει δὲ ἀποφασιστικῶς ἐξαρτητικῇ πρὸς τὴν «παραγωγὴν» κυρίως, συμπεριληπτικῶς παρουσιάζονται ὡς: διευθετημένος ἢ καὶ ἀδιευθέτητος χῶρος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἴτε ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἐκτάσεις, καὶ δι' αὐτῶν γραμμαί, θαλάσσιαι καὶ ἐναέριοι, χρήσιμον ἀδιασκεύαστον ὑλικόν, διεσκευασμένον χρήσιμον ὑλικόν, λειτουργικὴ συνάρθρωσις αὐτοῦ (ἔπιπλα, ὄργανα, ἐργαλεῖα, μηχαναί, ἐργαστήρια, ἐργοστάσια, συγκοινωνιακαὶ τροχιαί, τηλεπικοινωνιακὰ σύρματα ἢ καλώδια κλπ.), μέθοδοι ἐργασίας ἐν γένει καὶ εἴ τι ἄλλο⁽⁵⁾.— Εἰδικαὶ κατηγορίαι δυνατοτήτων πρὸς πράξεις οἰκονομίας παρουσιάζονται ὡς εὐχέρειαι πρὸς ἀπόκτησιν ὠρισμένης «σχέσεως» μετ' ἄλλου ἀνθρώπου, ἐξ ἧς καθίστανται διαθέσιμοι αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ· χωρὶς βεβαίως καὶ ἐνταῦθα νὰ ἐκλείπη ἡ περαιτέρω ἐξάρτησις ἐκ τῆς «παραγωγῆς». Αἱ δυνατότητες πρὸς ἐκπλήρωσιν «ἀναπαραγωγικῆς» ἀνάγκης εἴτε ἱκανοποίησιν ἀπλῶς τῆς συμφύτου ἐπιθυμίας εὐρίσκονται εἰς ἐντελῆ ἐξάρτησιν ἐκ τῆς διαθεσιμότητος ἑτεροφύλου ἀνθρώπου πρὸς συλλειτουργίαν εἰς ἐκπλήρωσιν «ἀναπαραγωγικῆς» ἀνάγκης εἴτε ἱκανοποίησιν ἀπλῶς τῆς συμφύτου ἐπιθυμίας· διὰ τὴν τοιαύτην δὲ διαθεσιμότητα ἀπαιτεῖται ὡς προϋπόθεσις «δεσμὸς» μεταξὺ τῶν δύο ἑτεροφύλων ἀνθρώπων⁽⁶⁾, εἴτε σταθερὸς καὶ μετὰ προεκτάσεως εἰς εὐρυτέραν ἐν τῇ ζωῇ κοινοπραξίαν—, περιέχουσιν καὶ ἄλλας βιολειτουργικὰς πράξεις, ἢ καὶ πράξεις ἀσφαλείας, καὶ ἰδίᾳ πράξεις οἰκονομίας—, γνωστὸς εἰς τὸν κλασικὸν τύπον αὐτοῦ ὡς συζυγικὸς δεσμὸς, εἴτε ὄλως παροδικὸς καὶ ἄνευ προεκτάσεως εἰς εὐρυτέραν ἐν τῇ ζωῇ κοινοπραξίαν, εἴτε σταθερὸς μᾶλλον καὶ εὐρείας περιεκτικότητος, ἀλλὰ καὶ ἀνισομελῆς ὡς πρὸς τὰ δύο μέρη αὐτοῦ, γνωστὸς ὡς πολυγαμικὸς, ἀνδροκρατικοῦ ἢ γυναικοκρατικοῦ τύπου, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τῶν γυναικῶν ἔναντι ἑνὸς ἀνδρὸς ἢ τῆς ποσότητος τῶν ἀνδρῶν ἔναντι μιᾶς γυναικός. Ὅπωςδὴποτε ἡ εὐχέρεια πρὸς ἀπόκτησιν τοιούτου τινὸς «δεσμοῦ» εἶναι καθ' ἑαυτὴν δυνατότης πρὸς

4. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὐ λ ο υ ἐνθ. ἀν., § § 31—33.

5. Βλ. καὶ § 19.

6. Βλ. Westermarck The history of human marriage 1921, Tönnies Gemeinschaft und Gesellschaft, 1935 (α' ἔκδ. 1887), σ. 209 κ. ἐπ. Vierkandt Gesellschaftslehre 1928, σ. 186 κ. ἐπ. 448 κ. ἐπ.

οἰκονομικὴν πράξιν. Ἐξ ἄλλου, διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἢ καὶ τὴν συντήρησιν τοιοῦτου «δεσμοῦ» χρειάζονται βεβαίως καὶ περαιτέρω προϋποθέσεις, αἱ πλεῖσται δὲ αὐτῶν ἐξαρτῶνται πάλιν ἐκ τῆς «παραγωγῆς».

11. Ἡ ἱεράρχησις ἀναγκῶν, ἐπιθυμιῶν, κινδύνων. Κατὰ τὴν πρώτην λοιπὸν φάσιν τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ὅπου ἀποφασίζεται τὸ κατὰ σειράν ἐκπληρωτικῆς προτεραιότητος⁽¹⁾ πρῶτον πλήρωμα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι αἱ πράξεις, αἱ συντηρητικαὶ ἀπλῶς τῆς ζωῆς, τὸ πυρηνικὸν θέμα τοῦ προβλήματος, τὸ κατευθυντικὸν διὰ τὴν λύσιν ὀλικῶς αὐτοῦ, εἶναι: ποῖαι ἀνάγκαι τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς θὰ ἐκπληρωθοῦν, καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν, ποῖαι τῶν ἐκδηλουμένων ἐπιθυμιῶν θὰ ἰκανοποιηθοῦν, καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν, ποῖοι κίνδυνοι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς θὰ προαποτραποῦν καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν. Ἐκ τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος ἐπὶ τοῦ καιρίου αὐτοῦ θέματος προσδιορίζεται περαιτέρω ἡ προβολὴ καὶ ἐπιλογὴ δυνατοτήτων πρὸς βιολειτουργικὰς πράξεις καὶ πρὸς πράξεις ἀσφαλείας, καὶ οὕτω καὶ πρὸς πράξεις οἰκονομίας. Ἡ κατεύθυνσις ἄρα καὶ ἡ ἔντασις τῆς οἰκονομικῆς δράσεως προσδιορίζεται φύσει⁽²⁾ ἐκ τοῦ «ἠθικοῦ» προσανατολισμοῦ ἔναντι τῶν προϋποθέσεων πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς, ἐκ τῆς ἱεραρχήσεως τῶν συναφῶν ἀναγκῶν, ἐπιθυμιῶν, κινδύνων⁽³⁾. Ἡ ἱεράρχησις δὲ αὕτη, ἡ καὶ κρίσιμος ἀντιμετώπισις τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐν τῇ πρώτῃ φάσει αὐτοῦ, συντελεῖται ἀπταιστως μόνον ὑπὸ τῆς παντελῶς ὀρίμου συνειδήσεως, καὶ δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιτέκτονος Λόγου, ὑπὸ τὴν συνθετικὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁποῦ συντονισμέναι λειτουργοῦν πᾶσαι οἱ λοιπαὶ ψυχικαὶ δυνάμεις⁽⁴⁾.

12. Ὁ πολιτισμὸς τῆς βιοσυντηρησιακῆς συμπεριφορᾶς. Ἐν χαλαρωτέρῃ συναφείᾳ πρὸς τὴν ἱεράρχησιν οὕτω ἐπιθυμιῶν, ἀναγκῶν, κινδύνων εὐρίσκειται ἡ διάπλασις τοῦ εἰδικοῦ «τρόπου» τῶν ἀντιστοιχῶν πράξεων, βιολειτουργικῶν καὶ ἀσφαλείας. Αἱ «μορφαὶ» τῶν τοιούτων πράξεων, συνιστῶσαι ὅ,τι ἐνδείκνυται ἴσως νὰ ὀνομά-

1. Βλ. § 19 ὅπου ὑποσ. 4.

2. Ὁ ὅρος «φύσει» χρησιμοποιεῖται ὑφ' ἣν ἔννοιαν παρ' Ἀριστοτέλει π.χ., καὶ ἰδίᾳ ὅπου ἀντιπαρατίθεται πρὸς τὸν ὅρον «θέσει». Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐξ ἄλλου ὁ «θέσει», δηλαδὴ ἐν τῇ ἱστορικῇ πραγματικότητι, καὶ δὴ τῶν περιοχῶν τῆς «ἐλευθέρᾳς οἰκονομικῆς ἐπιχειρήσεως», προσδιορισμὸς τῆς οἰκονομικῆς δράσεως δὲν συμπίπτει βεβαίως πρὸς τὸν «φύσει», ὡς ἐν τῷ κειμένῳ, προσδιορισμὸν αὐτῆς.

3. Βλ. ὅμως § 19, ὅπου καὶ τὰ πρόσθετα προσδιοριστικὰ στοιχεῖα τῆς διηυρυμένης πλέον οἰκονομικῆς δράσεως.

4. Βλ. Δεσποτοπούλου ἐνθ. ἀν., § 42.

ζηται πολιτισμὸς τῆς «βιοσυντηρησιακῆς συμπεριφορᾶς», ἀποτελοῦν περαιτέρω στοιχεῖον τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ἐν τῇ πρώτῃ ἀκόμη φάσει αὐτοῦ. Τὸ «ὕφος» τοῦ ἐν προκειμένῳ πολιτισμοῦ, ἢ στάθμη τῆς «εὐγενείας» ἢ «χυδαιότητος»⁽¹⁾ τῶν ἐν προκειμένῳ πράξεων ἢ καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν πλασμάτων, ἀποτελεῖ βεβαίως θέμα τοῦ «ἠθικοῦ ἐνδιαφέροντος» τοῦ ἀνθρώπου⁽²⁾, καὶ μάλιστα ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς πρώτης ἤδη φάσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος.

III. ΑΙ ΑΥΤΑΞΙΑΙ ΠΛΗΡΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

13. Αἱ αὐτάξια πληρώσεις τῆς ζωῆς. Κατόπιν τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐν τῇ πρώτῃ φάσει αὐτοῦ, προβάλλουν ὡσεὶ ἐν δευτέρῳ, καὶ ἀπείρως ἀναπεπταμένῳ, ἐπιπέδῳ δυνατότητες πρὸς πλήρωσιν τῆς ζωῆς, οὐχὶ πλέον ἀναγκαίαν ἐμμέσως ἔστω διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὴν ἀξίαν, αὐταξίαν⁽¹⁾, ὡς πλήρωσιν αὐτῆς. Καὶ ἄνευ οἰασδῆποτε τοιαύτης πληρώσεως οὐχ' ἦττον διατηρεῖται πάντοτε ἡ ζωὴ· ἐξ ἄλλου ὁμως διὰ τοιαύτης πληρώσεως ἀποβάλλει ἐναργῶς τὴν στυγνὴν αἰτίασιν τῆς ματαιότητος, τῆς ὅλως ἀδικαιώτου ὑπάρξεως. Ἐναντι τοῦ ἀπειροπλέκτου πλήθους τῶν δυνατοτήτων τούτων πρὸς αὐταξίαν πλήρωσιν τῆς ζωῆς, τὸ ὀλικὸν ἠθικὸν πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ δευτέρῃ ἤδη φάσει αὐτοῦ, προσλαμβάνει πρωτοφανεῖς διαστάσεις καὶ ἀπροσμέτρητον βαρύτητα.

14. Θεωρία καὶ τέχνη ὡς αὐτάξια πληρώσεις τῆς ζωῆς. Ἐνώπιον τῆς συνειδήσεως ἀνοίγεται ὁ βαθὺς ὀρίζων τοῦ πνεύματος. Ἡ ἀλήθεια, ὡς αὐτάρκες αἴτημα καὶ πλήρωμα τῆς θεωρίας, χαράσσει πολύγραμμον καὶ ἀνεξάντλητον τροχιᾶν νοητικῆς πορείας· καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καθιερωμένων πολλαπλῶν τρόπων, καὶ ἀντιστοίχων χώρων, τῆς θεωρίας, ἐπὶ τῶν κεκτημένων οὕτω ἀναριθμήτων βάθρων—κατορθωμάτων φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ εἴτε εἰδι-

1. Περὶ εὐγενείας καὶ χυδαιότητος βλ. S c h e l e r Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik, 1927, ἰδίᾳ σ. 257, καὶ N. H a r t m a n n, Ethik, 1926, (2, IV).

2. Ἀνεκτίμητος εἶναι ἡ συνάφης συμβολὴ τοῦ συναισθήματος τῆς αὐδοῦς. Περὶ αὐτῆς βλ., πλὴν τοῦ S c h e l e r op. cit., L e S e n n e, Traité de Morale Générale, 1947, σ. 541. P r a d i n e s op cit. III σ. 250 καὶ R u y e r ἐν Deucalion I, 1946, σ. 164.

1. Βλ. S c h e l e r op cit, ἰδίᾳ σ. 43 κ. ἐπ., L a s k Gesammelte Schriften, II 1923, (Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre) σ. 160, 169, καὶ (Die Lehre vom Urteil) σ. 286 κ. ἐπ., σ. 352 κ. ἐπ. Πρβλ. Π α π α ν ο ὕ τ σ ο Ὑ Ἠθική, 1949, σ. 294 κ. ἐπ.

κῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ συνθέσεως—, ἀφειρητῶν πάντοτε πρὸς περαιτέρω ζήτησιν· καὶ ὅλως πέρα τούτων, πρὸς τὸ ἀπύθμενον βάθος τῆς Οὐσίας, κεκαλυμμένον ὑπὸ ἐπίφασιν χάους, καθὸ ἀπρόσιτον μέχρι τοῦδε εἰς τὸ εἰσδυτικὸν βλέμμα τῆς θεωρίας, χρῆζον δὲ πάντως καὶ ἄλλων τρόπων καὶ ἀφειρητῶν διὰ τὴν προσπέλασιν αὐτοῦ. Ἡ αἰσθητικότης τοῦ ὄντος, μέλημα καὶ ἀγλάϊσμα τῆς τέχνης, νεύει καὶ θέλγει πρὸς μετοχὴν καὶ μύησιν εἰς τοὺς ποικίλους ἐν τῇ ἱστορίᾳ καθιερωμένους τρόπους καὶ χώρους αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν ἰδιότυπον χάριν τοῦ καθενός· καὶ ὅλως πέρα τούτων—καὶ οὕτω, πέρα καὶ τῶν κεκτημένων ἀναριθμήτων προτύπων, ἀριστουργημάτων ἐνίοτε μουσικῆς, εἰκαστικῆς, ποιήσεως—πρὸς ἀποκάλυψιν αἰσθητικῶν ἀξιών, ἀσυλλήπτων εἰσέτι, ὑπὸ τὸ οἶονεὶ χάος τοῦ ἀπρόσιτου αὐτῶν, δεκτικῶν δὲ συλλήψεως, ἢ καὶ δεσμεύσεως, ἀλλοτρόπως μᾶλλον καὶ ἀλλοτύπως. Τὰ πάντα, ὅσα κατ' ἀρχὴν δύναται ἡ συνείδησις ν' ἀτενίσῃ, φευγαλέα εἴτε μόνιμα, ἀπὸ τῆς ὄρατῆς σχισμῆς ἀύχμηροῦ ἐδάφους μέχρι τῆς ἀδιοράτου σκιᾶς τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας, ἀπὸ τοῦ βαρυτέρου «ὄντολογικοῦ» προβλήματος μέχρι τοῦ ἀθωοτέρου παιδικοῦ μειδιάματος,—καὶ ὅσα εἶναι ἤδη στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, ἄρα ὑπῆρξαν ἤδη ἀντικείμενα συνειδησιακῆς ἐπεξεργασίας, καὶ ὅσα μένουσιν ἀκόμῃ ἐντελῶς ἐκτὸς οἰασθῆποτε συνειδήσεως⁽¹⁾,—ἀποτελοῦν πάντοτε κίνητρα καὶ θέματα διὰ θεωρητικὰς ζητήσεις καὶ πληρώσεις, διὰ καλλιτεχνικὰς δονήσεις καὶ συλλήψεις⁽²⁾. Τὸ συναρπαστικὸν αὐτὸ ἀπειρόπτυχον πανόραμα⁽³⁾ τῶν ἐπιτεύξεων καὶ ὑπαγορεύσεων τοῦ πνεύματος, ὡς θεωρίας καὶ ὡς τέχνης, πηγὴ κατ' ἐξοχὴν κινήτρων ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἰδίᾳ θεμάτων ἀποστολῆς, προσδίδει ἐμψυχωτικὴν ἔντασιν καὶ προέκτασιν εἰς τὸ ὄλικόν ἠθικὸν πρόβλημα.

15. Καθαρὰ βιώματα ὡς αὐτάξια πληρώσεις τῆς ζωῆς. Ὁ ὀρίζων ὁμῶς τοῦ πνεύματος, ὅπως βαθὺς ἀνοίγεται πρὸ τῆς συνειδήσεως, ἐν τῇ μεγάλῃ στιγμῇ τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὄλικου ἠθικοῦ προβλήματος, περιέχει καὶ ἄλλας δυνατότητας αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς, ἔξω τῆς θεωρίας καὶ τῆς τέχνης. Ἡ φαντασία καὶ τὸ συναίσθημα ἰδίᾳ, ἐν τῇ «καθαρᾷ» λειτουργίᾳ αὐτῶν, ἦτοι ἀνεξαρτήτως τῆς βιολογικῆς προελεύσεως ἢ καὶ θητείας εἰσέτι αὐτῶν, ὡς

1. Πρόκειται βεβαίως περὶ δημιουργίας καλλιτεχνικῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἀναστροφῆς ἀπλῶς ἐντὸς τῆς τέχνης· ἢ ἐντὸς τῆς τέχνης ἀναστροφή προϋποθέτει συντελεσμένην ἤδη καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν, ὑπὸ συνειδήσεως ἄλλης ἢ τῆς αὐτῆς ἔστω.

2. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὑ λ ο υ Πνευματικὴ ἀρτίωσις. («Τὰ Προπύλαια» 1938), ἰδίᾳ σ. 161.

καὶ τῆς γονίμου συμβολῆς αὐτῶν εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν τέχνην,—ὁσάκις δηλαδὴ οὔτε ὑπηρετοῦν, ἀμέσως τουλάχιστον, εἰς τὴν διατήρησιν ἀπλῶς τῆς ζωῆς, οὔτε ὀδηγοῦν εἴτε στηρίζονται εἰς καλλιτεχνικὰς ἀποκρυσταλλώσεις ἢ καὶ εἰς θεωρητικὰς κατακτήσεις, ἐπιτελοῦν πληρώσεις τῆς ζωῆς αὐταξίας, ἔστω καὶ ἂν παροδικὰς ὅλως ἢ μόλις ἐν τῇ μνήμῃ σωζομένας. Τὰ «καθαρά» ταῦτα βιώματα, πρὸ καὶ πέρα τῆς τέχνης, ὅπως καὶ τῆς θεωρίας, ἀναπαρίθμητα ἐν τῇ ποικιλίᾳ καὶ ἰδιοσυστασίᾳ αὐτῶν, ὑπάρχουν ὡσεὶ μύχια ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου, ὅλως ἴδια τῆς προσωπικῆς ζωῆς αὐτοῦ. Κατηγορία μεταξὺ αὐτῶν ἰδιαιτέρως σημαντικὴ, τὸ ἐρωτικὸν⁽¹⁾ βίωμα ὑπερβαίνει συνήθως πᾶν ἄλλο εἰς ἔντασιν παρουσίας, εἰς δονητικὴν πλήρωσιν τῆς ζωῆς· ὑπάρχει δὲ ὡς αὐτάξιον πλήρωμα τῆς ζωῆς, ἀνεξαρτήτως καὶ τῆς συνδρομῆς «γεννητησίας» ἐπιθυμίας, καὶ εὖτω ἴσως καὶ «ἀναπαραγωγικῆς» ἀνάγκης, ὡς καὶ τῆς συνδρομῆς πλαισιωτικῶν αὐτοῦ βιωμάτων, π.χ. εὐφροσύνης, ἢ μελαγχολίας, ἢ νοσταλγίας, ὡς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναζωπυρώσεως⁽²⁾ τυχόν τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐσχατον ἐξ ἄλλου τὸ θρησκευτικὸν βίωμα, διὰ συναϊρέσεως, ὅπου γνησίως ὑπάρχει, πασῶν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, κατέχει ριζικῶς τὴν συνειδησιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ συναίσθησιν ἐξαρτήσεως ἀπολύτου καὶ λυτρώσεως ἀπολύτου. Τὰ «καθαρά» ταῦτα βιώματα παρέχουν δυνατότητας ἀνεξαντλήτους πρὸς αὐταξίας πληρώσεις τῆς ζωῆς. Ἐξ αὐτῶν ἀντλεῖ πολύτιμα στοιχεῖα καὶ ἡ «ψυχαγωγία», ἐξαιρομένη οὕτω δι' αὐτῶν ὑπὲρ τὴν ἀπλὴν «θεραπείαν» τῆς ψυχικότητος τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πρὸς διατήρησιν μόνον τῆς λειτουργικῆς αὐτῆς ὁμαλότητος⁽³⁾.

16. Ἡ ἠθικὴ στάσις ἔναντι τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς φαντασίας. — Αἱ δυνατότητες αὐταξίας πληρώσεως τῆς ζωῆς, αἱ παρεχόμεναι διὰ τῶν «καθαρῶν» βιωμάτων, διαφέρουν τῶν δυνατοτήτων αὐταξίας πληρώσεως τῆς ζωῆς, τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῆς τέχνης ἢ τῆς θεωρίας. Ἡ παρουσία τοῦ βιώματος εἶναι αὐτόδοτος· ἀποτελεῖ κατάστασιν μᾶλλον καὶ οὐχὶ κατόρθωμα· ἐνῶ ἡ δημιουργία εἴτε ἀναστροφή ἐντὸς τῆς θεωρίας ἢ τῆς τέχνης εἶναι θέμα πρωτοβουλίας, καὶ οὕτω ἀντικείμενον ἐκλογῆς. Ἐν τούτοις, ἡ ἠθικὴ στάσις

1. Ἐπὶ τῆς προελεύσεως αὐτοῦ ὁ Briffault ἐν Calverton *The making of man*, 1931, παρατηρεῖ, «Maternal affection and not sexual-attraction is the original source of love». Ἐπὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ βλ. Scheler *Wesen und Formen der Sympathie*, 1923, ὡς καὶ Vierkandt *op. cit.* σ. 85 κ. ἐπ., Pradines *op. cit.* III σ. 227, 228.

2. Βλ. § 20 ὅπου ὑποσ. 2.

3. Βλ. § 8, ὡς ἐξ ἄλλου καὶ § 28 ὅπου ὑποσ. 5.

ἔναντι τῶν βιωμάτων δὲν εἶναι μόνον στάσις ἀπλῶς ἀναδοχῆς. Τοιαύτη ἐνδέχεται νὰ εἶναι αὕτη ἔναντι συγκεκριμένης παρουσίας βιώματος. Ἐναντι ὁμῶς τῶν βιωμάτων συνολικῶς, ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ἀνακύπτει καὶ πρωτοβουλία τις προκλήσεως ἐμμέσως τῆς παρουσίας αὐτῶν ἀορίστως. Ἄπαξ δηλαδὴ καὶ ἀποτελοῦν ταῦτα πληρώσεις αὐταξίας τῆς ζωῆς, εἶναι ἄρα πρόσφορα κατ' ἀρχὴν διὰ συμβολὴν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐκάστοτε ἠθικοῦ προβλήματος, εὐλόγως ἀποφασίζεται, ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ἡ καλλιέργεια τῆς «εὐαισθησίας», πρὸς δι' αὐτῆς ἐπίτευξιν μᾶλλον συχνῆς τῆς παρουσίας αὐτῶν ἢ ἀκόμη καὶ μᾶλλον ἀξίας τῆς ὑφῆς αὐτῶν.—Ἐξ ἄλλου ὁμῶς ἡ ἠθικὴ στάσις ἔναντι τῶν βιωμάτων ἐκδηλοῦται καὶ πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Τὸ συναίσθημα δηλαδὴ κυρίως—τρεφόμενον ἐνίοτε ὑπὸ τῆς φαντασίας⁽¹⁾—, παραλλαγαὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ὁποῦ εἶναι ἡ παρουσία τῶν διαφόρων βιωμάτων, ἔχει καὶ τὴν ιδιότητα νὰ πλημμυρίζῃ, ἢ καὶ νὰ καταθλίβῃ, τὸν χῶρον τῆς συνειδήσεως· οὕτως ὥστε νὰ παραλύῃ τὴν ἐνεργητικότητά αὐτῆς, καὶ ἰδίᾳ νὰ καταλύῃ τὴν δεκτικότητά αὐτῆς πρὸς πληρώσεις ἄλλας, τὰς ἀξιωτάτας ἴσως διὰ τὴν προκειμένην στιγμὴν τῆς ζωῆς· ἢ καὶ ἀκόμη, ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ, διὰ τῆς συμφύτου αὐτοῦ ὑπερεντάσεως, καὶ συνεπείας διαβρωτικᾶς τῆς φυσιολογικῆς φάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτω, ἡ καλλιέργεια μάλιστα τῆς «εὐαισθησίας», παραλλήλως πρὸς τὸ ἐξαισιῶς θετικὸν ἐπακόλουθον, τὴν πλουσίαν ἄνθησιν «εὐγενῶν» βιωμάτων, συνεπάγεται καὶ σοβαρὸν ἀρνητικὸν ἐπακόλουθον, τὴν πρόκλησιν καταθλιπτικῶν καὶ «νοσηρῶν» βιωμάτων. Ὅθεν ἡ καλλιέργεια τῆς «εὐαισθησίας» κατοχυροῦται ἢ καὶ ὀλοκληροῦται ἠθικῶς—εἰς τοῦτο δὲ συνίσταται ἢ πρὸς ἀντίθετον κατεύθυνσιν ἐκδήλωσις τῆς ἔναντι τῶν βιωμάτων ἠθικῆς στάσεως—διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπιμόνως πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν συναισθημάτων ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἀποχαλινουμένης φαντασίας, ἥτοι πρὸς μετρίασιν τῆς ἐντάσεως ἢ καὶ παύσιν τῆς παρουσίας ὠρισμένου συναισθήματος⁽²⁾, ἢ ἀκόμη καὶ πρὸς ἀπόφραξιν ὠρισμένης κατευθύνσεως ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς φαντασίας· ὅπερ βεβαίως προὑποθέτει καὶ σημαίνει λίαν στερεὰν συνοχήν τῶν συγκροτουσῶν τὸ «ἠθικὸν ὑποκείμενον» ψυχικῶν δυνάμεων, ὑπὸ τὴν συνθετικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀρχιτέκτονος Λόγου.

17. Ἡ κυριαρχία ἐπὶ τοῦ συναισθήματος καὶ αἱ τύχαι τῆς ζωῆς.— Ἡ τοιαύτη κυριαρχία ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε συναισθήματος ἰδίᾳ ἐνέ-

1. Βλ. Pradines op. cit. III σ. 313.

2. Περὶ τοῦ ἐντόνου σκεπτικισμοῦ ἐπὶ τούτου βλ. καὶ L. v. Wiese Homo sum, 1940, σ. 57.

χει καὶ περαιτέρω συνέπειαν σημαντικωτάτην· καθ' ὅσον αὐτομάτως ἐπιφέρει καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν ἔναντι πάσης μεταστροφῆς τῆς τύχης⁽¹⁾, εἴτε πρὸς ἀτυχήματα δυσβάστακτα εἴτε καὶ πρὸς εὐτυχήματα⁽²⁾ ὑπέρμετρα. Πράγματι, αἱ τύχαι τῆς ζωῆς, ἦτοι συμβάντα σύμφυτα πρὸς τὰ «ἐξωτερικά» τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθὰ, μέσῳ τοῦ συναισθήματος μόνον ἀποκτοῦν «ἐσωτερικότητα» δι' αὐτόν· μέσῳ τοῦ συναισθήματος μόνον ἡ παρουσία εἴτε ἡ ἀπουσία, ἡ εὐδοκίμησις εἴτε ἡ καταστροφή, τῶν «ἐξωτερικῶν» ἀγαθῶν, θίγει καὶ αὐτόν προσωπικῶς, «ἐσωτερικῶς», τελοῦντα κατὰ τοῦτο ἐν ἐξαρτήσει ἀπ' αὐτῶν. Ἀπωθουμένης ἤδη τῆς ἐκ τοῦ συναισθήματος «ἐσωτερικευτικῆς» ταύτης συνεπείας, παραμένει ὡς εἰκὸς ἡ «ἀντικειμενικὴ» μόνον συνέπεια τοῦ ἀτυχήματος ἢ τοῦ εὐτυχήματος· ἥτις, καθὸ ἐκ συμβάντος ἐπὶ «ἐξωτερικοῦ» ἀγαθοῦ, καὶ παραμένει πάντοτε ἐξωτερικὴ διὰ τὸν ἄνθρωπον, μὴ θίγουσα «ἐσωτερικῶς» προσωπικῶς, αὐτόν. Διὰ τὸν Λόγον, τὸν ἀρχιτέκτονα ἐν τῇ συνειδήσει, δὲν ὑπάρχει εἰμὴ ἡ ἀντικειμενικὴ, ἐξωτερικὴ, αὕτη συνέπεια. Ὅ,τι ἐνδιαφέρει αὐτόν, εἶναι ἀπλῶς, ποῖαι κατόπιν τοῦ ἀτυχήματος ἢ εὐτυχήματος ὑπολείπονται ἢ ἐπὶ πλέον πρόκεινται δυνατότητες πληρώσεως τῆς ζωῆς. Ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης ἐλληνικώτατα γράφει· «..πάσας οἰόμεθα τὰς τύχας εὐσχημόνως φέρειν, καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀεὶ τὰ κάλλιστα πράττειν, καθάπερ... καὶ σκυτοτόμον ἐκ τῶν δοθέντων σκυτῶν κάλλιστον ὑπόδημα ποιεῖν»⁽³⁾.

18. Ἡ ἠθικὴ στάσις ἔναντι τῆς πραγματικότητος.— Παρὰ πᾶσαν ὁμῶς οὔτω κατασίγησιν τοῦ συναισθήματος, οὐχ' ἦττον βεβαίως ἐκδηλοῦται πάντοτε ἡ ἀντικειμενικὴ συνέπεια τῶν ἀτυχημάτων ἢ εὐτυχημάτων, ἡ μειωτικὴ ἢ αὐξητικὴ τῶν δυνατοτήτων πρὸς πληρῶσιν τῆς ζωῆς. Ὅθεν καὶ ἡ ἀκατάλυτος «ἐξάρτησις» μέχρι τινός τουλάχιστον τῆς ἠθικῆς στάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς προκειμένης πραγματικότητος. Ὑπερτίμησις τῆς ἐξαρτήσεως ταύτης, καὶ ὑποτίμησις ἐξ ἄλλου τῆς ἀξιολογικῆς ἀφετηρίας τῆς ἠθικῆς στάσεως, ὁδηγεῖ συχνότερον εἰς ἀποθέωσιν τῆς «εὐκαιρίας», εἰς ρηχὸν ἠθικὸν πραγματισμόν, ἦτοι εἰς παραίτησιν ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ ἠθικοῦ ἀγωνίσματος, εἰς ταπεινὴν ἀπόφραξιν τοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, κατ' ἀντιστροφήν

1. Ὅ,τι ἔχει τονισθῆ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, εὐρὸν ἀκεραίαν ἔκφρασιν παρ' Ἐπικτητῶ. Βλ. Le Senne *Traité de Morale Générale*, 1947, ἰδίᾳ σ. 177.

2. Ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψεν· «ἄνευ γὰρ ἀρετῆς οὐ ράδιον φέρειν ἐμμελῶς τὰ εὐτυχήματα» (Ἠθικὰ Νικομάχεια 1124 ab).

3. Ἠθικὰ Νικομάχεια 1101α.

τοῦ ἀπλῶς μέσου εἰς οἶονεὶ αὐτοσκοπὸν, τοῦ ἠθικῶς ὑστέρου εἰς ἠθικῶς πρότερον.— Ἡ ὀρθῶς ἐκτιμωμένη «ἐξάρτησις» τῆς ἠθικῆς στάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς ἐκάστοτε πραγματικότητος, καθὸ περιεκτικῆς τῶν πρὸς πλήρωσιν τῆς ζωῆς δυνατοτήτων, ἐπιβάλλει ἄπαυτον μέριμναν περὶ τῆς πραγματικότητος, νηφαλίαν ὅμως καὶ ἡρμοσμένην εἰς τὴν ἠθικὴν σημασίαν αὐτῆς. Ἡ μέριμνα δηλαδὴ αὕτη συνίσταται εἰς ἀποτροπὴν μειώσεως, καὶ εἰς πρόκλησιν αὐξήσεως⁽¹⁾, τῶν ἐν τῇ πραγματικότητι δυνατοτήτων πρὸς πλήρωσιν τῆς ζωῆς, καθ' ὃ μέτρον⁽²⁾ χρειάζονται αὗται διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θετικῆς ἠθικῆς στάσεως, τῆς ἀξιολογικῶς ἐκ τῆς ὀράσεως τοῦ ὅλου τῆς ζωῆς καθοριζομένης. Εἰς τοῦτο ἄλλωστε συνίστανται φύσει⁽³⁾ καὶ αἱ πράξεις οἰκονομίας καὶ αἱ πράξεις ἀσφαλείας ἢ ἀπὸ εὐρυτέρας τινὸς ἀπόψεως καὶ πλεῖσται βιολειτουργικαὶ πράξεις.

IV. ΑΝΑΖΗΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΕΛΤΙΣΤΗΣ ΖΩΗΣ

19. Ὅρια προτιμήσεως αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς καὶ βιοσυντηρητικῶν ἀπλῶς πράξεων.— Ὅπως δὲ ποτε, ἀπὸ τῆς προβολῆς τῶν αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς διευρύνεται ἤδη ἡ φάσις τῆς πραγματικότητος, ἐξ ἧς «ἐξαρτᾶται» ἡ ἠθικὴ στάσις. Οὕτω καὶ τῆς οἰκονομίας, ἢ ἐν μέρει καὶ τῆς ἀσφαλείας, αἱ πράξεις⁽¹⁾ προσαποκτοῦν καὶ ἄλλα περιεχόμενα, ἔχουσαι ἤδη νὰ προπαρασκευάσωσι, ἢ καὶ νὰ διαφυλάξωσι, τὰς προϋποθέσεις τὰς «ἐξωτερικὰς»⁽²⁾ τῶν αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς, ἐπὶ ὧν ἐξ αὐτῶν ἀναγκαιοῦν τοιαῦται. Ἐξ ἄλλου, διὰ τὰς αὐταξίας πληρώσεις τῆς ζωῆς «ἐξαρτητικῆς» πραγματικότητος, ἢτοι περιεκτικῆς τῶν πρὸς αὐτὰς δυνατοτήτων, εἶναι ἴδια ὁ προσωπικὸς χρόνος, μετὰ τῶν ἐνεργοποιουσῶν αὐτὸν ψυχικῶν δυνάμεων, τοῦ ἀνθρώπου. Καθὼς ὅμως ὁ προσωπικὸς χρόνος εἶναι ὁ συνολικὸς χῶρος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ περιέχων πᾶσαν πληρῶσιν αὐτῆς, οὕτω δὲ καὶ τὰς πράξεις, τὰς συντηρητικὰς ἀπλῶς τῆς

1. Τοῦτο δὲ βάσει πάντοτε ἤδη ὑφισταμένων δυνατοτήτων πρὸς πρόκλησιν τοιαύτης αὐξήσεως, δι' ἀνακαλύψεως δηλαδὴ πρῶτον αὐτῶν ἐν τῇ πραγματικότητι, καὶ εἶτα καταφάσεως αὐτῶν δεοντικῶς, καὶ μετατροπῆς αὐτῶν περαιτέρω εἰς πραγματικότητα διὰ τῆς «ἐκτελέσεως». Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὕ λ ο υ Εἰσαγωγικὰ εἰς τὴν Ἠθικὴν, ἐνθ' ἀν. § § 2, 3, 6, 9.

2. Οὕτω ἤδη ἐν § 11.

3. Ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ φύσει βλ. § 11 ὑποσ. 2.

1. Βλ. § § 10, 9.

2. Οὕτω π.χ. ἤδη ἀπαιτεῖται ἡ παραγωγή μαρμάρου πρὸς χρῆσιν ἐν τῇ γλυπτικῇ, ἢ καὶ ἡ κατασκευὴ πινακοθηκῶν ἢ μουσείων, καὶ ἡ ἀπαραίτητος «ὑπηρεσία» αὐτῶν.

ζωῆς, ἥτοι βιολειτουργικὰς, ἀσφαλείας, οἰκονομίας, ἐκ τῆς μερίμνης περὶ τῆς «ἐξαρτητικῆς» τῆς ἠθικῆς στάσεως πραγματικότητος, ἐν προκειμένῳ περὶ τοῦ προσωπικοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐνεργοποιῶν αὐτοῦ ψυχικῶν δυνάμεων, πρόβλημα εἰδικώτερον καθίσταται ἢ διευθέτησις τῶν πράξεων, τῶν συντηρητικῶν ἀπλῶς τῆς ζωῆς, ἐντὸς τοῦ προσωπικοῦ χρόνου, ὥστε νὰ καταλαμβάνωσι τὸ ἐλάχιστον⁽³⁾ τμῆμα αὐτοῦ, ἀμέσως, ἢ καὶ ἐμμέσως—, ἥτοι διὰ τῆς μείωσης λόγῳ τῆς ἐξ αὐτῶν κοπώσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τῶν ἐνεργοποιῶν αὐτοῦ, καὶ πέραν τοῦ ἀμέσως ὑπ' αὐτῶν καταλαμβανομένου τμήματος αὐτοῦ—, καὶ οὕτω ἀπομένῃ τὸ μέγιστον μέρος αὐτοῦ δι' αὐταξίας πληρώσεις τῆς ζωῆς· δεδομένου, ὅτι αἱ αὐτάξια πληρώσεις τῆς ζωῆς, καθὸ αὐτάξια, εἶναι κατ' ἀξιακὴν ἱεραρχίαν ὑπέρτεραι τῶν βιοσυντηρητικῶν ἀπλῶς πράξεων, καθὸ οὕτω ἑτεραξίων· ἃς ἔχωσιν αὗται τὴν ἐκπληρωτικὴν προτεραιότητα⁽⁴⁾.— Καὶ ἡ ἐκπληρωτικὴ ὁμως προτεραιότης περιορίζεται εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον αὐτῶν, τὸ πράγματι ὄλως ἀπαραίτητον διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ζωῆς· τοῦλάχιστον ὁσάκις διεκδικεῖται συγκεκριμένον τμῆμα τοῦ προσωπικοῦ χρόνου, συγκεκριμένη ὥρα, μετὰ τὴν τοιαύτης πράξεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου αὐταξίας πληρώσεως τῆς ζωῆς. Διὰ μακροπρόθεσον προοπτικὴν εἶναι βεβαίως ὄλως ἀπαράδεκτος ἢ μὴ γενναία⁽⁵⁾ τήρησις τῆς ἐκπληρωτικῆς προτεραιότητος ὑπὲρ τῶν συντηρητικῶν ἀπλῶς τῆς ζωῆς πράξεων. Ἄλλως, ὑπονομεῦεται καὶ αὐτὴ ἡ συντήρησις τῆς ζωῆς ἐν τῷ μέλλοντι, ἐκ τῆς ἐπερχομένης οἰκονομικῆς ἀδυναμίας εἴτε ὑποσκάψεως τῆς ὑγείας ἢ καὶ ἀποτόμου βλαπτικῆς συνεπείας τῆς βιοσυντηρητικῆς ἀμελείας· ὅπως δὲ ὁ ὀλικὸς διαθέσιμος χρόνος, εἴτε ἡ ἀκμὴ τῶν ἐνεργοποιῶν αὐτοῦ ψυχικῶν δυνάμεων, διὰ πληρώσεις τῆς ζωῆς αὐταξίας, καὶ μάλιστα δημιουργικὰς· ὡς π.χ. συμβαίνει ἐπὶ τοῦ μακροχρονίως παραπεταμένου ἀσκητισμοῦ, ἐπιφέροντος ὑποτονίαν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, καὶ δὴ τῶν δημιουργικῶν. Δι' ὠρισμένα ὁμως τμήματα προσωπικοῦ χρόνου, καὶ ἀρκούντως ἔστω ἐκτεταμένα, ἢ ἠθικὴ στάσις ἐπιβάλλει ἐνδεχομένως καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν συντηρητικῶν ἀπλῶς τῆς ζωῆς πράξεων εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον αὐτῶν· ἐπιβάλλει οὕτω καὶ τὸν ἀσκητισμὸν, καθ' ὅσον ἡ δημιουργικὴ ἰδίᾳ ἐπίδοσις προϋποθέτει πάντοτε, συγχρόνως τουλάχιστον, καὶ ἀσκητισμὸν⁽⁶⁾.

3. Οὗτος εἶναι ὁ ἠθικὸς λόγος καὶ τῆς «οἰκονομικῆς ἀρχῆς», ὁ μόνος ἄλλωστε λόγος ριζικός καὶ οὕτω ἱκανὸς πρὸς γνησίαν θεμελίωσιν αὐτῆς.

4. Βλ. § 11 ὅπου ὑποσ. 1, ἢ καὶ § 13.

5. Νοεῖται ὡς «γενναία» ἢ οὐχὶ ἀπλῶς μέχρις ἐλαχίστου ὁρίου, ἀλλὰ καὶ πολὺ πέραν αὐτοῦ.

6. Βλ. καὶ § 8 ὅπου ὑποσ. 3.

20. Ὁ χειρισμὸς τοῦ προσωπικοῦ χρόνου.— Καὶ εὐρύτερον ὁμοίως τοῦ θέματος τῆς ἐντὸς τοῦ προσωπικοῦ χρόνου διευθετήσεως τῶν συντηρητικῶν ἀπλῶς τῆς ζωῆς πράξεων, ὁ χειρισμὸς τοῦ προσωπικοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐνεργοποιῶν αὐτοῦ ψυχικῶν δυνάμεων, ὡς πραγματικότητος «ἐξαρτητικῆς» καὶ τῶν ἀύταξιων πληρώσεων τῆς ζωῆς, ὑπάρχει ὡς διαρθρωτικὸν πρόβλημα σπουδαιότατον. Σκοπὸς κατ' αὐτὸ εἶναι πάντοτε ἡ μέγιστη καὶ προσφορωτάτη διάθεσις τοῦ προσωπικοῦ χρόνου, τμημάτων δηλαδὴ αὐτοῦ, μετὰ ἐνεργοποιῶν αὐτῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δι' ἀύταξίας πληρώσεις τῆς ζωῆς. Οἱ τρόποι ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ, ἐν τῇ συνολικῇ ἐποπτεύσει αὐτῶν, εἶναι πρῶτον, μείωσις χρόνου καὶ μόχθου τῆς ἀναγκαίας βιοποριστικῆς, καὶ πάσης ἄλλης βαναύσου(¹), ἀσχολίας, μείωσις ἐπίσης τῶν ἀτυχημάτων, ἀναλωτικῶν ὅπωςδὴποτε χρόνου καὶ δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, «ἐξοικονόμησις» οὕτω καὶ περίσῳσις προσωπικοῦ χρόνου καὶ ψυχικῶν δυνάμεων· δεύτερον, ἴσως καὶ θετικὴ αὐξήσις τῆς ἀποδοτικότητος, τῆς «περιεκτικότητος», τοῦ προσωπικοῦ χρόνου, ἐντεινομένων(²) τῶν ἐνεργοποιῶν αὐτοῦ ψυχικῶν δυνάμεων, ἂν καὶ βεβαίως οὐχὶ διὰ μέσων φθαρτικῶν τελικῶς αὐτῶν(³)· τρίτον, κατανομὴ(⁴) καταλλήλως τοῦ προσωπικοῦ χρόνου, καὶ τῶν ἐνεργοποιῶν αὐτοῦ ψυχικῶν δυνάμεων, ἐν δεχομένῳ καὶ διὰ προσμίξεως εἴτε ἀρμονικῆς διαδοχῆς τμημάτων χρόνου, καταλαμβανομένων διὰ πράξεων συντηρητικῶν ἀπλῶς τῆς ζωῆς, καὶ τμημάτων χρόνου, καταλαμβανομένων δι' ἀύταξιων πληρώσεων τῆς ζωῆς, ἢ καὶ περαιτέρω κατανομὴ τῶν οἰκείων τμημάτων χρόνου ἀνά τὰ διάφορα εἶδη ἀύταξιων πληρώσεων τῆς ζωῆς, ἢ καὶ εἰσέτι περαιτέρω κατανομὴ τῶν ἤδη κατανενεμημένων.

21. Ἡ ἀσυμμετρία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ὑπερνίκησις αὐτῆς.— Διὰ τῆς παρουσίας τῶν ἀύταξιων πληρώσεων τῆς ζωῆς, ὡς δυνατοτήτων ἀπειροπλέκτων πρὸ τῆς συνειδήσεως,—καὶ μάλιστα ὁσῶ μεγαλύτερον τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως, καὶ οὕτω βαθύτερον τὸ ἄνοιγμα τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος πρὸ αὐτῆς,—ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου συνεπειας(¹), προβάλλει πάντως κατάδηλος καὶ ὅλως ἐπιβλητικὴ ἢ φύσει ἀσυμμετρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πνεύματος· ἐξ ἧς τὸ ἐλάχιστον τῆς ἀνθρωπίνης δεκτικότητος ἔναντι τοῦ

1. Εἰς ὅ,τι δηλαδὴ «ἐξωτερικόν», πραγματοχειριστικόν, εὐχεράνοιμον τεχνικῶς ἄνευ βλάβης τῆς «οὐσίας» αὐτοῦ.

2. Βλ. § 15 ὅπου ὑποσ. 2. καὶ § 28 ὅπου ὑποσ. 4.

3. Οἷα π.χ. τὰ οἶνοπνευματώδη ποτά, ἴδια ἐν καταχρήσει, καὶ πολὺ περισσότερον τὰ ναρκωτικά.

4. Βλ. § 5 ὅπου ὑποσ. 1.

1. Βλ. § 14 ὅπου ὑποσ. 2.

ἀπείρου τῶν κόσμων τοῦ πνεύματος. Ἡ ἐπίγνωσις ὁμῶς τῆς μεγαλειώδους ταύτης «ἀδυναμίας» τοῦ ἀνθρώπου, γεννήματος ἐξ ἄλλου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς ἐπίγνωσιν αὐτῆς, ὀδηγεῖ καὶ εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τελικῶς αὐτῆς, τὴν μόνην ἐφικτὴν καὶ γόνιμον.— Οἰαδήποτε καὶ ἂν ὑπάρχη θαμβωτικὴ ἔλξις, καὶ ἀξία, ἐνὸς ἐκάστου τῶν τρόπων καὶ θεμάτων τῆς θεωρίας ἢ τῆς τέχνης, εἴτε σαγήνη καὶ ἀξία τῶν καθαρῶν βιωμάτων, ἢ «μοῖρα», ἢ ἀνυπέρβλητος μερίς δηλαδή, τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ χρέους αὐτοῦ, εἶναι ἢ πλήρωσις ἀπλῶς τῆς ζωῆς αὐτοῦ διὰ τοῦ πληρώματος τοῦ ἀξιωτέρου παντός ἄλλου ἐπὶ ἐκάστης τῶν στιγμῶν αὐτῆς (2). Καὶ μόνον, ὑπάρχει ἀκέραιον τὸ πρόβλημα, τὸ χαρακτηριστικῶς ἠθικόν, ποῖον ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἐκάστοτε ἀξιώτατον πλήρωμα μεταξὺ τῶν ἀπείρων ἐκάστοτε δυνατῶν πληρωμάτων, ἐκ τῶν ἀνεξαντλήτων θεμάτων θεωρίας καὶ τέχνης εἴτε καθαρῶν βιωμάτων. Διὰ τὸ ἠθικόν τοῦτο πρόβλημα εὐλόγως εἶναι ἀδιάφορος ἢ «ψυχολογικὴ» ὄψις τῆς ἀναγκαίας ἐν αὐτῷ ἐκλογῆς, κατὰ παραμερισμόν, δραματικὸν ἐνίοτε, ἀφοσιώσεων ἢ ἔστω ἀπλῶς «κλίσεων» εἰς βιώματα εἴτε κύκλους θεμάτων τέχνης ἢ θεωρίας, αἵτινες ὑπάρχουν ὡς τὸ ἄκρως τίμιον στοιχεῖον τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου (3). Τὰ οὕτω ἀντικείμενα παραμερισμοῦ ἴσως ἐμμέσως μόνον ἔχουν σημασίαν διὰ τὸ γνήσιον ἠθικόν πρόβλημα (4), ἥτοι μόνον ἴσως καθ' ὅσον ἐκτιμᾶται καὶ ἡ ἀντοχὴ τῆς συγκεκριμένης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως πρὸς ὑποβάστασιν τελεσφόρον τῆς βαρείας ἠθικῆς ἀποφάσεως.

22. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀξιωτάτου πληρώματος τῆς ζωῆς ὡς ἐκλογὴ τρόπου θεωρίας ἢ τέχνης.— Ἡ ἐκλογὴ ἀξιωτάτου πληρώματος τῆς ζωῆς, ὡς πρόβλημα, καὶ δὴ χαρακτηριστικῶς ἠθικόν, παρουσιάζει σοβαρότητα ἰδιαιτέραν ἔναντι τῶν τρόπων καὶ θεμάτων τῆς θεωρίας καὶ τῆς τέχνης. Ἡ ἀναδοχὴ τῶν καθαρῶν βιωμάτων, ἢ καὶ ποιά τις πρωτοβουλία ἔναντι αὐτῶν διὰ τῆς καλλιέργειας τῆς «εὐαισθησίας» (1),— ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦλάχιστον τῆς ἀναζητήσεως τοῦ ὀλικοῦ πληρώματος τῆς ζωῆς—, ἀορίστως ἀπλῶς ἐπιτελεῖται, καὶ πάντως μόνον παραπληρωματικῶς. Ἡ ἠθικὴ στάσις ἔναντι θεμάτων καὶ τρόπων τῆς θεωρίας ἢ τῆς τέχνης προσδιορίζεται βασικῶς ἐκ τῶν λειτουργικῶν νόμων τοῦ ὑπερπροσωπικοῦ πνεύματος. Οἱ νόμοι δὲ οὗτοι δὲν ἀνέ-

2. Βλ. § 2.

3. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὄ λ ο υ Πνευματικὴ Ἀρτίωση, ἔνθ. ἀν., ἰδίᾳ σ. 164 κ. ἐπ.

4. Ἐνῷ βεβαίως ἀποτελοῦν τροφὴν ἐξαιρετοῦν διὰ τὴν τέχνην, καὶ δὴ τὴν δραματικὴν ποίησιν.

1. Βλ. § 16.

χονται σποραδικὴν εἴτε διαλειμματικὴν ἐνασχόλησιν, δὲν ἐπιβραβεύουν τὸν ἐρασιτεχνισμόν. Ἡ ἐντὸς τῆς θεωρίας καὶ τῆς τέχνης ἐνασχόλησις, καὶ μάλιστα ἡ δημιουργικὴ, δὲν προάγεται εἰς εὐόδωσιν ἄνευ συνεχείας καὶ συναφείας τῶν καθ' ἕκαστα ὥρων αὐτῆς, ἐπιβεβλημένης ὡς ἐκ τῆς συνθέσεως καὶ συνοχῆς τῶν στοιχείων τοῦ ὑπερπροσωπικοῦ πνεύματος, ἐπὶ παντὸς τρόπου αὐτοῦ. Ἡ ἐκλογή λοιπὸν ἐν προκειμένῳ τοῦ ἀξιωτάτου πληρώματος τῆς ζωῆς δὲν εἶναι εἰμὴ ἐκλογή ὠρισμένου τρόπου, καὶ οὐχὶ συγκεκριμένων θεμάτων, θεωρίας ἢ τέχνης, ὡς κυρίου πληρώματος τῆς ἐφεξῆς περιόδου τῆς ζωῆς, καὶ ἀκριβέστερον τῆς δι' αὐταξίας πληρώσεως περιοχῆς αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐκλογή ἐν προκειμένῳ τοιοῦτου πληρώματος ἐπιβάλλεται ὡς ἡ μόνη πρόσφορος καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν· καὶ οὕτω εἶναι ὀριακῶς θετικὴ ὑπὸ διπλῆν ἔποψιν· ἦτοι, καὶ τῆς ἐπιτεύξεως συνεχείας καὶ συναφείας τῶν καθ' ἕκαστα ὥρων ἐνασχολήσεως ἐκ τῆς ἐνότητητος ἔν τινι μέτρῳ τοῦ «πνευματικοῦ περιεχομένου» αὐτῶν, ἀλλὰ συνάμα καὶ τῆς μὴ παραβιάσεως ὑπερμέτρως τῆς αὐτοτελείας καὶ ἀτομικότητος ἐκάστης ὥρας τῆς ζωῆς⁽²⁾. Οὕτω, κατὰ τὴν ὑπεύθυνον ἀναζήτησιν ἐπαγγελματικοῦ, εἴτε γενικώτερον «οὐσιαστικοῦ», προσανατολισμοῦ τῆς ζωῆς⁽³⁾, ἡ ἐκλογή ἐπιτελεῖται ὑπὲρ εἰδικῆς τινος ἐπιστήμης ἢ τῆς φιλοσοφίας ἢ τῆς ζωγραφικῆς ἢ καὶ τῆς γλυπτικῆς ἢ τῆς μουσικῆς ἢ τῆς ποιήσεως ἢ καὶ τοῦ θεάτρου κ.λ.π. Ἀφ' ἧς ἤδη χარάσσεται διὰ τοιαύτης ἐκλογῆς ἡ τροχιά τῆς κατ' ἐξοχὴν σημαντικῆς περιοχῆς τῆς ζωῆς—χωρὶς οὔτε δυναστικὴν προδιαγραφὴν τῶν δυνατοτήτων πληρώσεως ἐκάστης ἐπομένης ὥρας, οὔτε ὁμως καὶ αὐτοκαταδίκην εἰς ματαιοπραξίαν διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως ὅλως εἰς τὰς ἰδίας ἐμπνεύσεις ἐκάστης ὥρας—, ἀπαιτεῖται πλεόν ἢ παντὶ σθένει ὁμόρροπος κίνησις τῶν πλείστων ὥρων τῆς ζωῆς, ἡ συνθετικὴ καὶ συνεκτικὴ τῶν περιεχομένων ἐκάστης αὐτῶν, διὰ τὴν βαθμιαίαν καὶ σταθερὰν διαμόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν οἰκείαν πνευματικὴν προσωπικότητα· χρειάζεται οὕτω ἐσώψυχος περισυλλογὴ καὶ πειθαρχία, ἡ τήρησις τῆς ὁποίας, καὶ ἐν τῷ προσήκοντι βαθμῷ, ἀποτελεῖ προσωπικὸν τοῦ ἀνθρώπου κατόρθωμα. Κατόρθωμα ἐπίσης προσωπικὸν ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀπόφασις ἀνά πᾶσαν στιγμὴν ἐμμονῆς εἰς τὴν κεχαραγμένην τροχιάν εἴτε ἴσως ἀνασκέψεως ριζικῆς περὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς, δι' ἐπαναθέσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ἦτοι περὶ τῆς ὀλικῆς πληρώσεως τῆς ζωῆς ἐφεξῆς⁽⁴⁾.

2. Βλ. § 5 ὅπου ὑποσ. 3.

3. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὐ λ ο υ ἔνθ' ἀν., σ. 160.

4. Βλ. ὑποσ. 2.

23. Ἡ συγκριτικὴ ἀξιολόγησις τῶν τρόπων θεωρίας ἢ τέχνης.— Ἡ ἐκλογὴ ὁμῶς ὠρισμένου τρόπου θεωρίας ἢ τέχνης ὡς κυρίου πληρώματος τῆς ζωῆς εἶναι οὐχὶ μόνον ἐξαιρέτως κρίσιμος, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρέτως δυσχερής. Ἐκαστος τρόπος θεωρίας ἢ τέχνης καθ' ἑαυτὸν εἶναι κλειστός ἐν τῇ αὐταξίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὕτω μὴ δεκτικὸς ἀξιολογικῆς ἀντιπαραβολῆς πρὸς οἷονδῆποτε ἄλλον. Ἡ μουσικὴ δὲν εἶναι κατ' ἀξίαν οὔτε ὑπερτέρα οὔτε ὑποδεεστέρα τῆς μαθηματικῆς, ὅπως δὲν εἶναι καὶ ἡ ποίησις τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω, ἡ ἐπιχειρήσις τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἐκλογῆς, ἐν τῇ ἀπλῇ ἀξιακῇ ἀντιπαρατάξει αὐτῶν, προσκρούει εἰς ριζικὸν ἀδιέξοδον⁽¹⁾. Τὸ ἀδιέξοδον ὁμῶς τοῦτο χαλαροῦται, ἵνα καὶ ὑπερνικηθῇ τελικῶς, ἀφ' ἧς ἡ συγκριτικὴ ἀξιολόγησις τῶν τρόπων θεωρίας ἢ τέχνης δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν αὐταξίαν ἀπλῶς αὐτῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν βάσει πάντοτε αὐτῆς εἰδικὴν πλέον ἀξίαν αὐτῶν πρὸς ἀποτελέσειν τοῦ ἀξιωτάτου πληρώματος τῆς ζωῆς ὠρισμένου ἀνθρώπου⁽²⁾: αἱ προσωπικαὶ ἰδιότητες, ὡς καὶ αἱ περιστάσεις τῆς ὑπάρξεως, αὐτοῦ—, ἐν αἷς καὶ ἡ προκειμένη ἱστορικὴ στιγμή—, συμβάλλουν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς συγκριτικῆς ταύτης ἀξιολογήσεως.

24. Προσωπικαὶ ἰδιότητες καὶ περιστάσεις κριτήρια διὰ τὸ ἀξιώτατον πλήρωμα τῆς ζωῆς.— Ἡ «ὑπαρξίς» ἤδη τοῦ ἀνθρώπου ἐνέχει προδιαθέσεις ἢ καὶ σαφεῖς κλίσεις, ἀκόμη δὲ καὶ δυνάμεις εἰδικάς, πρὸς τρόπον τινὰ θεωρίας ἢ τέχνης. Διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς προδιαθέσεως καὶ ἰδίᾳ τῆς κλίσεως πρὸς αὐτὸν ἀποφασίζει σχεδὸν τὸ ἀποκαλυπτικὸν συναίσθημα ἐν τῇ ἀναβλυστικῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἔναντι πλασμάτων καὶ θεμάτων ἀνηκόντων εἰς αὐτόν, ὡς καὶ ἡ διαισθητικὴ φαντασία ἐν τῇ ὀρμητικῇ εὐφορίᾳ αὐτῆς ἀντιστοίχως. Οὕτω χρειάζεται καὶ ποιά τις γνωριμία ἤδη πρὸς πλάσματα, καὶ οὕτω καὶ θέματα, ἰδιάζοντα εἰς τὸν τρόπον αὐτὸν τέχνης ἢ θεωρίας. Ἡ τοιαύτη γνωριμία, καὶ τι πλέον, ἦτοι καλλιέργεια ὑπεύθυνος ἐν τινι μέτρῳ, εἴτε ἴσως καὶ δημιουργικὴ τις προσπάθεια, εἶναι ἀναγκαῖα περαιτέρω διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ βαθμοῦ τῶν εἰδικῶν δυνάμεων πρὸς αὐτόν.

Ἡ ἀκριβὴς ἐπίγνωσις πάντως κλίσεων καὶ εἰδικῶν δυνάμεων⁽¹⁾ εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν εὐστοχὸν ἐπιχειρήσιν τῆς προσωπικῆς ἐκλογῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων τρόπων θεωρίας ἢ τέχνης. Ἡ διαπίστωσις, ἐπὶ ὀριακῶν ἔστω περιπτώσεων, παντελοῦς ἢ σχεδὸν παντελοῦς ἐλλείψεως κλίσεων ἢ ἔστω μόνον δυνάμεων πρὸς τινὰ τρόπον θεωρίας ἢ τέχνης, καὶ μόνη στηρίζει ἐντελῶς τὴν λύσιν

1. Βλ. Δεσποτοπούλου ἐνθ' ἀν., σ. 169.

2. Πβλ. ἐνθ' ἀν., σ. 169 κ. ἐπ.

1. Βλ. ἐνθ' ἀν., σ. 166.

τοῦ προβλήματος τῆς ἐν προκειμένῳ ἐκλογῆς, ἐπιβάλλουσα λύσιν ὀλικῶς ἀρνητικὴν. Τὸ ὀλικὸν ἠθικὸν πρόβλημα, ἐν τῇ δευτέρᾳ φάσει αὐτοῦ (2), κλείεται τότε δι' ἀποφάσεως ἀποκλεισμοῦ τῆς θεωρίας ἢ τῆς τέχνης ὡς κυρίου τρόπου πληρώσεως τῆς ζωῆς· αὐτάξια πληρώσεις αὐτῆς ἀπομένουν τὰ καθαρὰ βιώματα (3) μόνον, καὶ εἴ τις ἐνδεχομένως ἀναστροφή ἀπλῶς πρὸς πλάσματα θεωρίας ἢ τέχνης. Ἡ διαπίστωσις ἐξ ἄλλου ἐξαιρέτως ἐντόνου κλίσεως καὶ πλουσιῶν δυνάμεων πρὸς ὠρισμένον τρόπον θεωρίας ἢ τέχνης, π.χ. τὴν μουσικὴν ἢ τὴν φιλοσοφίαν, μετὰ παραλλήλου ἐλλείψεως κλίσεως ἢ δυνάμεων σημαντικῶν πρὸς οἷονδῆποτε ἄλλον τρόπον θεωρίας ἢ τέχνης, στηρίζει ἐπίσης ἐντελῶς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐν προκειμένῳ ἐκλογῆς (τουλάχιστον ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς δευτέρας φάσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος) (4). Ὁ ὠρισμένος αὐτὸς τρόπος θεωρίας ἢ τέχνης ἐπιβάλλεται ἄνευ ἐτέρου ὡς ὁ κύριος τρόπος αὐταξίας πληρώσεως τῆς ζωῆς. Καὶ ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης λύσεως, τῆς μοναδικῶς θετικῆς, καὶ ἐπὶ τῆς προηγουμένης λύσεως, τῆς ὀλικῶς ἀρνητικῆς, οὐδεμίαν παραλείπεται ἀξιωτέραν πλήρωσις τῆς ἐν προκειμένῳ ζωῆς. Ὅθεν καὶ αἱ δύο αὗται λύσεις εἶναι ἀξιολογικῶς ἅπταιστοι, γνησίως ἠθικαί (5).— Ἐπὶ πλείστων ὁμῶς ἀνθρώπων διαπιστοῦνται κλίσεις καὶ δυνάμεις πρὸς περισσοτέρους τοῦ ἐνὸς τρόπους θεωρίας ἢ τέχνης. Καὶ βεβαίως τότε ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς κρισμοῦ ἐκλογῆς παραμένει ἀνέφικτος διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἀπλῶς τῶν πνευματικῶν κλίσεων καὶ δυνάμεων τοῦ ἐκάστοτε ἀνθρώπου. Ἐπὶ τῶν περιπτώσεων πολυσχιδοῦς οὕτω ψυχικοῦ προικισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκλογῆς μεταξὺ τῶν περισσοτέρων τοῦ ἐνὸς τρόπων θεωρίας ἢ τέχνης, τῶν συστοιχῶν τοῦ ψυχικοῦ προικισμοῦ, ἀποφασιστικῶς συμβάλλουν αἱ περαιτέρω προσωπικαὶ περιστάσεις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰδικῶς ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ ἐντὸς ὠρισμένης ἱστορικῆς στιγμῆς καὶ μετὰ στενωτέρων δεσμῶν πρὸς ὠρισμένην ἱστορικὴν περιοχὴν ἢ καὶ ὠρισμένον κύκλον ἀνθρώπων (6). Αἱ συνθηκαὶ αὗται ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου συνιστοῦν ἀφθονωτέρας δυνατότητας («εὐκαιρίας») ἢ ἐξ ἄλλου ἐντονωτέραν (ἱστορικὴν) «ἀνάγκην» πρὸς

2. Βλ. § 13.

3. Βλ. §§ 15, 16.

4. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης περιπτώσεως, ἐν τῇ τρίτῃ φάσει τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, βλ. § 31 ὅπου ὑποσ. 2. Πβλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὐ λ ο υ ἐνθ' ἀν., σ. 167.

5. Βλ. § 2.

6. Ἡ ὀριστικὴ ὁμῶς ἠθικὴ λύσις ἐπέρχεται μόνον ἐν τῇ τρίτῃ φάσει τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος. Βλ. ἰδίᾳ § 31.

ἀνάπτυξιν σύντονον τοῦ α μᾶλλον ἢ τοῦ β τρόπου τέχνης ἢ θεωρίας· τοῦτο δέ, εἴτε λόγῳ ἰδιαζούσης ὡς πρὸς τὸν α παραδόσεως ἢ προσφόρου πλαισιώσεως, εἴτε λόγῳ ἰδιαιτέρας καθυστερήσεως, ἢ ἐγκαταλείψεως αὐτοῦ, (εἴτε λόγῳ καὶ περσιτέρῳ συνεπειῶν, εὐμενῶν τῆς ἀναπτύξεως, δυσμενῶν τῆς καθυστερήσεως, ἢ ἀξιολόγησις τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει βεβαίως τὴν σκοπιὰν τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐν τῇ δευτέρᾳ φάσει αὐτοῦ).

V. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

25. Ἡ κοινωμία προϋπόθεσις καὶ συνέπεια τῶν ἀπλῶς βιοσυντηρητικῶν πράξεων. — Ἐν τῇ πρώτῃ ἤδη φάσει τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, διὰ τὴν εὐχερεστέραν ἔστω ἐπίτευξιν, ἢ καὶ ἀπλῶς σύστασιν τῆς δυνατότητος, τῶν προκειμένων πληρώσεων τῆς ζωῆς, πραγματικῆ προϋπόθεσις, ἀφανῆς εἴτε ὄλως ἐμφανῆς, εἶναι ἡ συνύπαρξις καὶ συλλειτουργία ἑτέρου ἀνθρώπου ἢ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀνθρώπων, μάλιστα δὲ ἡ ὑπαρξις καὶ λειτουργία τοῦ πολυπλέγματος διανθρωπίνης συμπεριφορᾶς. ὅπερ ἀρχαιοθὲν ὀνομάζεται *κοινωνία*, καὶ ἀκριβέστερον πολιτικὴ κοινωνία, ἢ «πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας» (1). — Αἱ πράξεις ἐκπληρώσεως «ἀναπαραγωγικῆς» ἀνάγκης εἴτε ἱκανοποιήσεως ἀπλῶς «γεννητησίου» ἐπιθυμίας προϋποθέτουν συλλειτουργίαν ἑτεροφύλου ἀνθρώπου (2), καὶ οὕτω εἰδικὴν μετ' αὐτοῦ «κοινωνίαν». Διὰ τὴν τοιαύτην ὁμῶς «καινωνίαν» προϋπόθεσις περαιτέρω εἶναι σύνολον πράξεων, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν καὶ πρὸς αὐτὰς καταστάσεων, αἵτινες πάλιν προϋποθέτουν, ἀλλὰ καὶ συναποτελοῦν, τὴν εὐρυτάτην, δηλαδὴ τὴν πολιτικὴν, κοινωνίαν. Προϋποθέτουν καὶ συναποτελοῦν ταύτην, ἐμμέσως ἢ καὶ ἀμέσως, αἱ λοιπαί, καὶ πλὴν τῶν διετεροφύλων, «βιολειτουργικαί» πράξεις, καὶ ἀκόμη, κατ' ἐξοχὴν ἄλλωστε, αἱ πράξεις ἀσφαλείας καὶ αἱ πράξεις οἰκονομίας (3)· προσέει δὲ καὶ αἱ πράξεις, αἱ ἀποκαταστατικαὶ τῆς ὑγείας, ὡς καὶ αἱ πράξεις σωμασκίας καὶ αἱ πράξεις ψυχαγωγίας. — Ἡ πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν σχέσις πασῶν τῶν τοιούτων πράξεων, τῶν συντηρητικῶν ἀπλῶς τῆς ζωῆς, ὑπάρχει οὕτω καὶ ἐκδηλοῦται ἀδιάλειπτος, καὶ εἰς κατεύθυνσιν διπλὴν· καὶ προϋποθέτουν αὐταὶ πράγματι ὑφιστάμενον, ἥτοι λειτουργοῦν ἤδη, τὸ τεράστιον πλέγμα διανθρωπίνων στάσεων, ὅπερ εἶναι ἡ πολιτικὴ κοινωνία, καὶ

1. Βλ. Ἀριστοτέλους Πολιτικά 1252 α. Πρβλ. καὶ Wiese System der allgemeinen Soziologie, 1933, σ. 547.

2. Βλ. § 10, καὶ Ἀριστοτέλους ἐνθ' ἄν.

3. Βλ. §§ 8, 9, 10

συμμετέχουν ἐπίσης ἀποτελεστικῶς εἰς τὴν περαιτέρω πλοκὴν αὐτοῦ, εἰς τὴν ἀείπλεκτον⁽⁴⁾ σύστασιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ἡ ἐξάρτησις ὁμῶς αὐτῶν ἀπὸ τῆς κοινωνίας⁽⁵⁾, ὡς καὶ ἡ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐπενέργεια αὐτῶν, εἶναι βαθυτάτη καὶ ἀπωτάτη· ὑπερβαίνει πάντοτε εἰς ἀνυπολόγιστον ἔκτασιν τὴν στιγμὴν τῆς τελέσεως αὐτῶν, προέρχεται ἢ καὶ ἀναπτύσσεται κατὰ πολύτροπον καὶ ἀνεξάντλητον διείσδυσιν ἀπὸ συνειδήσεως εἰς συνείδησιν καὶ ἀπὸ στρώματος εἰς στῶμα τῆς ἱστορίας. Καὶ ἡ ἀπλουστάτη φαινομένη μέθοδος ἐργασίας εἴτε συνήθεια ἐκφράσεως ἢ συμπεριφορᾶς ἀνάγεται εἰς πολυδαίδαλον σειρὰν ἐπινοιῶν καὶ ἐπιδράσεων ἀνθρώπων διαφόρων γενεῶν καὶ περιοχῶν, ἢ καὶ ἐπιφέρει περαιτέρω τοιαύτην ἐπίσης πολυδαίδαλον σειρὰν ἐπιδράσεων ἢ καὶ ἐπινοιῶν. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐλαχίστη πρωτοβουλία ἔναντι ἄλλων ἀνθρώπων, ἐντὸς λοιπὸν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἐνδέχεται νὰ προκαλέσῃ ἢ νὰ ματαιώσῃ—διὰ μέσου τῆς διασταυρώσεως αὐτῆς πρὸς ἐνεργείας οἰωνοῦ ἄλλων ἀνθρώπων, ἢ τῆς συνεχείας αὐτῆς ὑπ' αὐτῶν ἐκ τοῦ «ἀντικτύπου» αὐτῆς ἐπ' αὐτῶν—τὰς πλέον κρισίμους συνεπείας διὰ τὴν ὕπαρξιν τῶν ἄλλων αὐτῶν, ἢ καὶ ἄλλων ὅλων, ἀνθρώπων, καὶ δὴ οὐχὶ ἐγγὺς μόνον εὐρισκομένων, ἀλλὰ καὶ λίαν μεμακρυσμένων περιοχικῶς ἢ ἐποχικῶς· ἔχει οὕτω δύναμιν ἐπ' αὐτῶν ἀληθῶς μοιραίαν, καταστροφικὴν ἢ λυτρωτικὴν.—Ἐντὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, κατ' ἐξοχὴν παραστατικῶς, διὰ τῆς συνιστώσης αὐτὴν διανθρωπίνης λειτουργίας, ὁ «ὑποκειμενικὸς παράγων» τῆς ἱστορίας μετατρέπεται εἰς «ἀντικειμενικὸς συνθήκας» τῆς ἱστορίας· αὗται ὀλικῶς χειραφετοῦνται ἀπὸ τοῦ γενεοιοιουργοῦ αὐτῶν ὑποκειμενικοῦ παράγοντος, ἀκολουθοῦσαι ἰδίαν ἱστορικὴν τροχίαν· καὶ ἂν ὑπάγονται δὲ πρὸς χειρισμὸν ἱστορικῶς σημαντικὸν εἰς τὸν ὑποκειμενικὸν παράγοντα πάλιν, ὁ ὑποκειμενικὸς παράγων οὗτος ἐνσαρκοῦται δι' ἄλλου ἤδη ἀνθρωπίνου «ὑποκειμένου», προβαλλομένου εἰς τὴν καιρίαν αὐτὴν θέσιν κατόπιν ἐξελίξεων καὶ σχηματισμῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὑπερβαινουσῶν καταθλιπτικῶς τὴν ἀντίστοιχον πρωτοβουλίαν αὐτοῦ, ἂν καὶ ἀπαραίτητον καὶ αὐτὴν πάντοτε.

26. Ἡ πρώτη καὶ ἀνακεραίωτος ἠθικὴ θεμελίωσις τῆς κοινωνίας.
 Ὅπως δὴποτε, μόνον ἐντὸς καὶ διὰ τῆς κοινωνίας, καὶ δὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας βασικῶς, ὑπάρχουν καὶ ἀνακύπτουν αἱ ἀναγκαῖαι

4. Βλ. καὶ W i e s e ἔνθ' ἀν., σ. 139 κ. ἐπ., ὡς καὶ σ. 509 κ. ἐπ.

5. Περὶ τῆς διὰ τὸν ἀνθρώπον σημασίας τοῦ «κοινωνικοῦ κόσμου» ἐν σχέσει πρὸς τὴν δι' αὐτὸν σημασίαν τοῦ «κόσμου τῶν πραγμάτων» (Sozialwelt καὶ Sachwelt), ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι καὶ οἱ δύο εἶναι «gleich u r s p r ū n g l i c h gegeben», βλ. V i e r k a n d t op. cit., ἰδίᾳ σ. 166 κ. ἐπ.

προϋποθέσεις διὰ τὰς πληρώσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὰς καὶ ἀπλῶς συντηρητικὰς αὐτῆς. Εἶναι λοιπὸν ἡ πολιτικὴ κοινωνία ὄρος ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὴν συντήρησιν ἀπλῶς τῆς ζωῆς (1). Ὅθεν καὶ ἡ πρώτη ἠθικὴ σημασία τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, παρουσιαζομένη οὕτω ἀπὸ τῆς πρώτης ἤδη φάσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος.— Ἡ τοιαύτη ὁμῶς ἠθικὴ στροφή πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, καὶ πρὸς ἕκαστον ἐν αὐτῇ ἄνθρωπον, πλὴν τοῦ ἐπιτελοῦντος τὴν ἠθικὴν στροφήν ταύτην ὑποκειμένου τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, εἰσάγει εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν καὶ ἕκαστον ἄλλον ἄνθρωπον ὡς πρόσφορον ἀπλῶς μέσον καὶ οὐχὶ ὡς σκοπὸν καὶ δὴ αὐτοσκοπὸν· ὅπερ βεβαίως συνιστᾷ ἠθικὴν ἔλλειπτικότητα (2) ἐν προκειμένῳ (3). Ὁ ἔλλειπτικὸς οὗτος ἠθικὸς χαρακτήρ κατ' ἐξοχὴν προβάλλει ἐν τῇ εἰδικῇ «γεννητησίῳ» κοινωνίᾳ μεταξὺ ἑτεροφύλων ἀνθρώπων, ἐφ' ὅσον οὕτω ἑκάτερος ἔχει τὸν ἕτερον ὡς μέσον ἀπλῶς διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς «γεννητησίου» ἐπιθυμίας αὐτοῦ (4).— Παρὰ ταῦτα, διὰ τοιαύτης μόνον ἠθικῆς στροφῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἐπέρχεται ἡ τελείωσις τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐν τῇ πρώτῃ φάσει αὐτοῦ· ἐπέρχεται δηλαδὴ αὕτη ἀπὸ καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς θετικῆς στροφῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἥτοι ἀπὸ καὶ διὰ τῆς συμβολῆς εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς λειτουργίας αὐτῆς, ἔστω μόνον ὡς πρὸς ἀναγκαῖον ὄρον διὰ τὴν συντήρησιν ἀπλῶς τῆς ζωῆς. Εἶναι ἡ πρώτη, ἔστω ἠθικῶς ἀνακεραίωτος, «ἠθικὴ θεμελίωσις» τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

1. Ὡς γράφει ὁ Ἀριστοτέλης, «... ἡ δὴ πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκειᾶς ὡς ἔπος εἰπεῖν, γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἔνεκεν...». (Πολιτικά, 1252α). Πρβλ § 28 ὑποσ. 6.

2. Περὶ τῆς ἠθικῆς σημασίας τῆς τοιαύτης στάσεως βλ. βασικῶς Kant Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, 1785, σ. 276, 277 (ἔκδ. 1867).

3. Ἡ «ἀμοιβαιότης», ἥτοι καὶ ὑπὸ ἐκάστου ἄλλου ἀνθρώπου σύλληψις παντός δι' αὐτὸν ἄλλου ἀνθρώπου,— καὶ οὕτω καὶ τοῦ ἐναντι αὐτοῦ ὑποκειμένου τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὑποκειμένου ἤδη ἐπίσης τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος—δὲν ἀλλοιώνει ριζικῶς τὸν ἠθικὸν χαρακτήρα, τὸν ἔλλειπτικὸν εἰσέτι βεβαίως, τῆς συλλήψεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀνθρώπων· ἐκείνης μὲν πάντοτε ὡς μέσου, αὐτῶν δὲ ἐν συναρτήσεσι ἀναριθμήτοις ὡς μέσων, καὶ μόνον ἐν μᾶ συναρτήσει ὡς σκοπῶν. Πρβλ. § 28 ὑποσ. 7.

4. Πρβλ., ὡς πρὸς τὴν στάσιν ἰδίᾳ τῆς γυναικός, Fichte Sittenlehre, 1798, σ. 334. Ἐξ ἄλλου περὶ τῆς «βιολογικῆς» γνησιότητος ἀκριβῶς τῆς τοιαύτης μόνον σχέσεως τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ, βλ. Griffault ἔνθ' ἀν. σ. 509.

27. Ἡ κοινωνία συντελεστῆς καὶ μόρφωμα τῶν αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς. Καὶ αἱ αὐτάξια ὁμῶς πληρώσεις τῆς ζωῆς προϋποθέτουν πάντοτε ἢ καὶ συναποτελοῦν τὴν εὐρυτάτην κοινωνίαν, καὶ δὴ ἐμφανεστερον ἐνίοτε αὐταὶ ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν προέκτασιν αὐτῆς καὶ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Οἱ τρόποι καὶ τὰ θέματα θεωρίας καὶ τέχνης⁽¹⁾ συγκροτοῦν τὴν ἱστορικῶς μέχρις ἀχανοῦς ἀναπεπταμένην κοινωνίαν τοῦ «πνευματικοῦ πολιτισμοῦ», μίαν φάσιν δηλαδὴ πάλιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας⁽²⁾, τῆς ἱστορικῶς ἀκαταλύτου πράγματι παρὰ πάσας τὰς ἐπιφανειακὰς ἀνὰ τὴν ἱστορίαν κατατμήσεις τῆς παρουσίας αὐτῆς· καὶ τὰ καθαρὰ βιώματα⁽³⁾ ἐπίσης προϋποθέτουν καὶ συναποτελοῦν εἰ καὶ ὀλιγώτερον ἐντόνως, τὴν εὐρυτάτην κοινωνίαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς «εὐαισθησίας» ἐκάστου ἀνθρώπου. βαθείας ἐσωτερικῆς πηγῆς αὐτῶν, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἄσκησιν εἰς τὴν ἀναγκαίαν κυριαρχίαν ἐπ' αὐτῶν. Καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν ὁμῶς προϋποθέτουν αἱ αὐτάξια πληρώσεις τῆς ζωῆς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· ἐντὸς αὐτῆς μόνον ἐπιτυγχάνεται ἡ μεγίστη καὶ προσφορωτάτη πρὸς αὐτάξις πληρώσεις τῆς ζωῆς διάθεσις τμημάτων προσωπικοῦ χρόνου, ὡς καὶ ἐνεργοποιῶν αὐτῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δι' ἐξοικονομήσεως ἰδίᾳ καὶ περισώσεως αὐτῶν κατόπιν μειώσεως τῶν ἀτυχημάτων καὶ τῶν παντοίων βαναύσων ἀσχολιῶν⁽⁴⁾· ἐντὸς αὐτῆς ἐξ ἄλλου ἐκπληροῦνται, ἢ κατὰ προϋπόθεσιν ἔστω αὐτῆς, αἱ ἀπλῶς συντηρητικαὶ τῆς ζωῆς πράξεις, κατόπιν καὶ μόνον τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὀποίων⁽⁵⁾ προβάλλει καὶ ἡ ὥρα τῶν αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς.—Ἐπὶ τοῦ ἐρωτικοῦ βιώματος εἰδικῶς ὡς ἀναγκαία προϋπόθεσις ἀνακύπτει πάλιν ἡ πρὸς ἑτερόφυλον ἄνθρωπον κοινωνία, ἐντὸς τῆς εὐρυτάτης πάντοτε κοινωνίας, ἡ προκαλοῦσα τὸ συναισθηματικὸν καὶ φαντασιακὸν περιεχόμενον τοῦ ἐρωτικοῦ βιώματος.

28. Ἡ δευτέρα καὶ εἰσέτι ἀνακεραίωτος ἠθικὴ θεμελίωσις τῆς κοινωνίας. Ἐπὶ τῆς εἰδικῆς ταύτης, ἐρωτικῆς, κοινωνίας, ἐφ' ὅσον ἐκάτερος τῶν ἑτεροφύλων ἀνθρώπων ἀτενίζει τὸν ἕτερον ὡς τὴν συμβο-

1. Βάσει αὐτῶν μόνον προκαλεῖται καὶ ἡ «πέρα αὐτῶν» ὅλως προσωπική, ὅλως πρωτότροπος, θεωρητικὴ ἢ καλλιτεχνικὴ στάσις τοῦ ἀνθρώπου, περὶ ἧς ἐν § 14.

2. Ὅθεν καὶ τὸ εὖλογον τουλάχιστον θέμα τῆς ἀποκληθείσης Kultursoziologie, βλ. A. W e b e r Kulturgeschichte als Kultursoziologie, 1935, καὶ συναφῆ βιβλιογραφίαν ἰδίᾳ ἐν M e n z e l Grundriss der Soziologie, 1938, σ. 213 κ. ἐπ.

3. Βλ. §§ 15, 16.

4. Βλ. § 20.

5. Βλ. §§ 13, 19.

λικὴν ἐστὶαν τῆς εὐδαιμονίας αὐτοῦ, τὴν διὰ τῆς παρουσίας καὶ ἀκτινοβολίας αὐτῆς τελεσιουργοῦσαν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ λυτρωτικὴν μεταρσίωσιν (1), ἢ πρὸς τὸν ἕτερον ἄνθρωπον «ἠθικὴ» ἐν προκειμένῳ στροφή εἶναι πάντοτε ἠθικῶς ἐλλειπτικὴ, καθόσον συλλαμβάνει αὐτὸν ὡς μέσον ἀκόμη, καὶ οὐχὶ ὡς αὐτοσκοπὸν· (πλὴν τῶν περιπτώσεων βεβαίως, καθ' ἃς τὸ ἐρωτικὸν βίωμα ἐγκλείει ἐν τῇ κορυφῶσει αὐτοῦ καὶ τὴν μέχρις αὐτοθυσίας ἀφοσίωσιν· ὁπότε ὁμοίως προκύπτει ἠθικὴ στάσις (2) ὑπερβαίνουσα, ἂν καὶ συμπτωματικῶς, τὴν δευτέραν φάσιν τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος). Οὐχ ἦιτον, καὶ οὕτω ἡ ἐρωτικὴ στροφή πρὸς ἑτερόφυλον ἄνθρωπον, ἡ ὀδηγούσα εἰς τὴν εἰδικὴν μετ' αὐτοῦ, ἐρωτικὴν, κοινωνίαν, παρὰ τὸν ἠθικῶς ἐλλειπτικὸν εἰσέτι χαρακτηρηὰ αὐτῆς, οὐδαμῶς ἀποκλείεται ἀπὸ τοῦ κύκλου τῶν κατ' ἀρχὴν (3) λύσεων τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, τῶν προμηθευτικῶν αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς· τοῦτο δέ, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως μόνον τοῦ ἐρωτικοῦ βιώματος ὡς καθαροῦ βιώματος, ἐπικουρικῶς δὲ μόνον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς δι' αὐτοῦ ἀναζωπυρώσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου εἰς δημιουργικὴν συχνάκις ἐγρήγορσιν (4), ἢ καὶ, χθαμαλότερον ἔτι, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς δι' αὐτοῦ ἐπιτεύξεως ἐξαισίας «ψυχαγωγίας», καὶ δὴ καθ' ὑπέρβασιν τῆς ψιλῆς «ψυχοθεραπευτικῆς» λειτουργίας αὐτῆς (5). — Εὐρύτερον ἄλλωστε ἡ τελείωσις τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος. ἐν τῇ ἀπειροδιαστάτῳ δευτέρῃ φάσει αὐτοῦ, καθ' ἣν ἀτενίζεται ὁ βαθὺς ὀρίζων τοῦ πνεύματος, δὲν ἐπέρχεται εἰμὴ ἀπὸ καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς θετικῆς στροφῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀπὸ καὶ διὰ τῆς συμβολῆς εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς λειτουργίας αὐτῆς, ὡς πρὸς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν, καὶ πολλαπλῶς, διὰ τὴν κατόρθωσιν αὐταξίων πληρώσεων τῆς ζωῆς (6). Καὶ βεβαίως εἶναι ἠθικῶς ἀνακεραίωτος ἀκόμη ἡ τοιαύτη «ἠθικὴ» πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν στροφή· καθόσον καὶ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἀτενίζει πάντοτε ὡς μέσον ἀπλῶς, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ἀνθρώπους ὡς μέσα πάντας πλὴν ἑνὸς μόνου, ἦτοι τοῦ ἀτενίζοντος οὕτω ὡς μέσα τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς θέσεως

1. Πβλ. P r a d i n e s op. cit. III σ. 228.

2. Βλ. Θ ε ο δ ω ρ α κ ο π ο ὕ λ ο υ Σύστημα Ἠθικῆς Φιλοσοφίας 1947, σ. 344.

3 Βλ. § 24 ὑποσ. 6.

4. Βλ. § 20 ὅπου ὑποσ. 2.

5. Βλ. § 15 ὅπου ὑποσ. 2.

6. Ὡς ἐν τῇ καταληκτικῇ φράσει τοῦ κλασικοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Ἀ ρ ι σ τ ο τ ἔ λ ο υ ς «. . ἡ δὴ πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκειᾶς ὡς ἔπος εἰπεῖν, γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἔνεκεν, οὕσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν». Βλ. § 26 ὑποσ. 1.

αὐτοῦ ὡς ὑποκειμένου τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος (7). Εἶναι ἡ δευτέρα, ἠθικῶς ἀνακεραίωτος πάλιν, «ἠθικὴ θεμελίωσις» τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

VI. ΗΘΙΚΗ ΑΚΕΡΑΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

29. Ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς ἀντικειμενικὴ καὶ ὑπερπροσωπικὴ ἀξία. Ἡ τρίτη, καὶ μόνη ἀκεραία, ἠθικὴ θεμελίωσις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπαυγάζει ὡς αὐτονόητος σχεδόν, ἀφ' ἧς ἀπλῶς τὸ ὀλικὸν ἠθικὸν πρόβλημα ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν τρίτην, καὶ μόνην ἀκεραίαν, φάσιν αὐτοῦ. Ἡ τρίτη δὲ αὕτη φάσις προϋποθέτει συνειδητοποίησιν ριζικὴν τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, δι' ἐνδοστροφῆς πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἀποκαλυπτικῆς τοῦ νοήματος αὐτῆς.— Ἡ ἀναζητήσεις τῆς ἀξιωτάτης πληρώσεως τῆς ζωῆς, ἡ συστατικὴ τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ὑπάρχει ὡς τοιαύτη, οὐχὶ ἀπλῶς λόγῳ ἐλεύσεως κενῆς ἐκάστης τῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς (1)—, ἐφ' οὗ λόγου μόνου θὰ ἤρκει πᾶσα πλήρωσις τῆς ζωῆς—, ἀλλὰ κυρίως ἐκ λόγου ὑπερβαίνοντος τὴν διαδρομὴν ἀπλῶς τῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς, ἢ καὶ τὴν ἀτομικὴν ἐκάστοτε περίπτωσιν ζωῆς. Ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς δὲν εἶναι μόνον συμβὰν ὑποκειμενικόν, ἀκεραία ἔστω μετάληψις χάριτος, καὶ εἴ τι ἄλλο εὐτύχημα· εἶναι πρὸ παντὸς ἀποστολή, καὶ οὕτω θέμα χρέους, ἐπιταγὴ νόμου (2). Ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς, ὑπερβαίνουσα λοιπὸν ἀληθῶς τὴν διαδρομὴν ἀπλῶς τῆς ζωῆς, ἵσταται κατέναντι καὶ ὑπεράνω αὐτῆς, ὡς ἀξία οὕτω ἀντικειμενικὴ. Ἡ ἀντικειμενικὴ ὁμῶς ἀξία ἰσχύει πανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχει προϋπόθεσις ἐφαρμογῆς («παρουσίας») αὐτῆς. Προϋπόθεσις δ' ἐφαρμογῆς («παρουσίας») αὐτῆς εἶναι ἡ προσωπικὴ ζωὴ παντὸς ἀνθρώπου. Ὅθεν, ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς εἶναι ἀξία οὐ μόνον ἀντικειμενικὴ, ἀλλὰ καὶ ὑπερπροσωπικὴ, ἤτοι πανανθρωπικὴ. Καὶ ἐπὶ τῆς συγκεκριμένης προσωπικῆς ζωῆς ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις αὐτῆς ἐπιβάλλεται ὡς ἀτομικὴ περίπτωσις ἀντικειμενικῆς καὶ ὑπερπροσωπικῆς ἀξίας.— Ἀφοῦ ὁμῶς οὕτω ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς ἀποτελεῖ ἀξίαν οὐ μόνον ἀντικειμενικὴν, ἀλλὰ καὶ ὑπερπροσωπικὴν, τότε καὶ ἀποτελεῖ

7. Ἡ ἐναλλαγὴ ἐξ ἄλλου τῆς προνομιακῆς ταύτης θέσεως μεταξὺ τῶν ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ ἀνθρώπων, ὥστε πᾶς ἐξ αὐτῶν νὰ ὑπάρχη ἐν μιᾷ συναρτήσῃ ὡς αὐτοσκοπός, δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἠθικὴν ἐλλειπτικότητα τῆς ἐν προκειμένῳ πρακτικῆς ἠθικῆς στροφῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Βλ. § 26 ὑποσ. 3, ὡς καὶ ὑποσ. 2.

1. Βλ. § 1.

2. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὐ λ ο υ, Εἰσαγωγικὰ εἰς τὴν Ἠθικὴν, ἐνθ' ἀν. § 46, καὶ Πνευματικὴ Ἀρτίωσις, ἐνθ. ἀν., σ. 170.

νόμον καὶ χρέος καὶ ἀποστολὴν οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀντιμετωπίζοντος τὸ ὅλικόν ἠθικὸν πρόβλημα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς προσωπικῆς ζωῆς παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου. Δι' ὃν λόγον ἐπιβάλλεται ἀντικειμενικῶς ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀντιμετωπίζοντος τὸ ὅλικόν ἠθικὸν πρόβλημα, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιβάλλεται ἀντικειμενικῶς ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς καὶ παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου.

30. Ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς ἀνεπίτευκτος ἐντὸς τῆς κλειστής ἀτομικῆς προοπτικῆς. Οἰαδήποτε πράξις, συνιστῶσα πλήρωσιν ἀξιωτάτην διὰ τὴν προκειμένην στιγμὴν τῆς ζωῆς (καλλιτεχνικὴ δημιουργία π.χ. ἢ καθαρὸν βίωμα κλπ.), συνιστᾷ πάντοτε πλήρωσιν τοιαύτην ὡς ἐφαρμογὴ («παρουσία») τῆς ἀντικειμενικῆς καὶ ὑπερπροσωπικῆς ἀξίας «ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς» ἐξ ἄλλου συνιστᾷ πράγματι πλήρωσιν τοιαύτην, μόνον ἐφ' ὅσον δὲν ἀμαυρῶνεται, ἧτοι δὲν ἀπάξιωνεται θεμελιακῶς, ὑπὸ συστοίχου παραλείψεως ἀξιωτέρου περιεχομένου⁽¹⁾. Οὕτω ὅμως, οἰαδήποτε πράξις, ὅσονδήποτε ἀξία καθ' ἑαυτήν, ἢ καὶ ἀξιωτάτη ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς κλειστής ἀτομικῆς ζωῆς τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς, κινδυνεύει νὰ ὑφίσταται θεμελιακὴν ἀπαξίωσιν· καθόσον πάντοτε σχεδὸν συντρέχουν μετ' αὐτῆς παραλείψεις ὑπερέχουσαι ἀξιακῶς αὐτῆς. Συντρέχουν δὲ μετ' αὐτῆς πάντοτε σχεδὸν παραλείψεις τοιοῦτου ἀξιακοῦ βάρους, ἐφ' ὅσον πάντοτε, πλην ὀριακῶν περιπτώσεων, εἶναι εἰς τὸν προκειμένον ἄνθρωπον δυναταί, καὶ παραλείπονται ὑπ' αὐτοῦ, πράξεις βοηθοῦσαι ἄλλον ἄνθρωπον ἢ καὶ πάντα ἄλλον ἄνθρωπον πρὸς τὴν ἀξιωτάτην πλήρωσιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ· ἧτοι πράξεις οὕτω, αἵτινες τὴν αὐτὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ὑπερπροσωπικὴν ἀξίαν «ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς» θὰ τὴν ἐφήρμοζον («ἐνεσάρκωνον») ἐπὶ περιπτώσεων ἐφαρμογῆς («παρουσίας») αὐτῆς περισσοτέρων τῆς μιᾶς, ἐφ' ἧς μόνης ἐξαντλεῖται ἢ ὅσονδήποτε «ἀξία καθ' ἑαυτήν» καὶ ἀξιωτάτη ἔστω ἐντὸς τῆς προοπτικῆς ἀπλῶς τῆς κλειστής ἀτομικῆς ζωῆς. Πᾶσα ὅθεν πράξις, ἀξιωτάτη ἔστω, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς κλειστής ἀτομικῆς ζωῆς τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς, πλην ἐπὶ ὀριακῶν τινῶν περιπτώσεων⁽²⁾, ἀποκλείεται νὰ συνιστᾷ ὄντως ἀξιωτάτην πλήρωσιν τῆς ζωῆς τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς. Ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς, ἐντὸς τῆς κλειστής ἀτομικῆς προοπτικῆς, πάντοτε σχεδὸν σημαίνει ἐπιδίωξιν αὐτοαναίρετικὴν τῶν προϋποθέσεων αὐτῆς⁽³⁾. Δι' ὃν λόγον καὶ δὲν ἐπέρ-

1. Βλ. § 2, ὡς καὶ § 24 ὅπου ὑποσ. 5.

2. Βλ. § 24, ἀλλὰ καὶ § 31 ὅπου ὑποσ. 2.

3. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὕ λ ο υ, Πνευματικὴ ἀρτίωση, ἐνθ' ἀν. σ. 172.

χεται κατὰ κανόνα⁽⁴⁾ λύσις, ἀκεραία καὶ ὀριστική, τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος ἐν τῇ δευτέρᾳ εἰσέτι φάσει αὐτοῦ).

31. Ἡ στροφή τοῦ ἠθικοῦ λογισμοῦ πρὸς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον. Ἡ ἐπίτευξις λοιπὸν τῆς ἀξιωτάτης πληρώσεως τῆς ζωῆς—ἡ καὶ λύσις ἀκεραία καὶ ὀριστική τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος—προϋποθέτει στροφήν τοῦ ἠθικοῦ βλέμματος πρὸς τὸν ἄλλον ἄνθρωπον, ἥτοι ἔμπρακτον θετικὴν στροφήν πρὸς τὸν ἄλλον ἄνθρωπον ὡς αὐτοσκοπὸν, ἐξάντλησιν δηλαδὴ τῆς δυνατῆς συμβολῆς διὰ τὴν ἀξιωτάτην πλήρωσιν τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου ἢ μᾶλλον παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου· ἀφοῦ, δι' ὃν λόγον ἐπιβάλλεται ἀντικειμενικῶς ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς ὀρισμένου ἀνθρώπου, καὶ ἐν προκειμένῳ τοῦ ἀντιμετωπίζοντος τὸ ὀλικὸν ἠθικὸν πρόβλημα τῆς ζωῆς αὐτοῦ, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιβάλλεται ἀντικειμενικῶς ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς καὶ παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου· καὶ ἀφοῦ, ἐξ ἄλλου, ἡ ἀντικειμενικὴ καὶ ὑπερπροσωπικὴ ἀξία «ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς» ἐφαρμόζεται οὕτω ἐπὶ πασῶν, καὶ οὐχὶ ἐπὶ μιᾶς, τῶν περιπτώσεων ἐφαρμογῆς αὐτῆς, τοιουτοτρόπως δὲ μόνον ἐκλείπουν αἱ παραλείψεις, αἱ σύστοιχοι καὶ ἀξιακῶς βαρύτεραι τῆς πάσης ἄλλης πληρώσεως τῆς ζωῆς, αἱ ἠθικῶς ἐξουθενωτικαὶ αὐτῆς. Ἀληθῶς, ἡ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τῆς προσωπικῆς ζωῆς ὀρισμένου ἀνθρώπου, ἐπιτελεῖται διὰ τῆς ἐπιδιώξεως ἀπροσώπως, ἥτοι πανανθρωπικῶς, τῆς ἀξιωτάτης πληρώσεως τῆς ζωῆς (1).—Ἦδη, καὶ μόνον ἀφοῦ συντελεσθῇ οὕτω ἡ ἐπιδίωξις αὕτη ἀπροσώπως, ἥτοι ἐξάντληθῇ ἐκάστοτε ἡ συμβολὴ εἰς τὴν συντέλεσιν ταύτην, ἐπανέρχεται ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὑποκείμενον τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, εἰς τὴν σκοπιάν τῆς δευτέρας φάσεως αὐτοῦ, εἰς τὴν πρὸς ἐπιλογὴν ἐνατένισιν αὐταξίων πληρώσεων τῆς «ἀτομικῆς» ζωῆς, θεμάτων καὶ τρόπων θεωρίας ἢ τέχνης καὶ παραλλήλως καθαρῶν βιωμάτων. Πᾶσα ἐπιλογὴ τότε καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἔχει πλεον ἠθικῶς ἀκέραιον χαρακτήρα, καὶ ὀριστικῶς. Ἐξ ἄλλου, αἱ πράξεις, αἱ συντηρητικαὶ ἀπλῶς τῆς ζωῆς, αἱ τῆς πρώτης φάσεως τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, ἔχουν ἐπίσης καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φάσει αὐτοῦ, ἐκπληρωτικὴν προτεραιότητα, ἂν καὶ ἠλαττωμένην κατ' ἐξοχὴν ἐνταῦθα εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον· ὁσάκις ὁ προσωπικὸς χρόνος, μετὰ τῶν ἐνεργοποιῶν αὐτοῦ σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων, διεκδικεῖται ὑπὸ πράξεων, ὑπηγορευμένων ἐκ τῆς ἠθικῆς στροφῆς, οὐχὶ ἐλλειπτικῶς ἤδη, πρὸς τὸν ἄλλον ἄνθρωπον.

4. Βλ. ὑποσ. 2.

1. Πβλ. καὶ ὅ,τι γράφει ὁ Πλάτων Νόμοι 732 α· «οὔτε γὰρ ἑαυτὸν οὔτε τὰ ἑαυτοῦ χρῆ τὸν γε μέγαν ἄνδρα ἐσόμενον στέργειν, ἀλλὰ τὰ δίκαια, ἐάν τε παρ' αὐτῷ, ἐάν τε παρ' ἄλλῳ μᾶλλον πραττόμενα τυγχάνη».

Ἐκείνη περιλαμβάνει καὶ τὴν ὀλικὴν ἐγκατάλειψιν τῶν συντηρητικῶν τῆς ζωῆς πράξεων, ἤτοι καὶ τῶν πλέον ἀπαραιτήτων «βιολειτουργικῶν», ἰδίᾳ δὲ τῶν πράξεων ἀσφαλείας, ἐγκατάλειψιν οὕτω, ἢ ἄλλως «θυσίαν», τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, διὰ τὴν περίσωσιν τῆς ζωῆς πολλῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἶναι τὸ κλασικὸν θέμα τῆς ἀνδρείας, ὡς, καθαρῶς ἠθικῆς, ἀρετῆς. Περαιτέρω, ἢ κατόπιν ἐπιτέλεσεως τῶν πρὸς τὸν ἄλλον ἄνθρωπον ὡς αὐτοσκοπὸν πράξεων, ἢ μᾶλλον ἐξαντλήσεως τῆς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην συμβολῆς, ἐπιστροφή εἰς τὴν πρώτην φάσιν τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, κατὰ συνεκτίμησιν βεβαίως καὶ τῶν ὑπαγορεύσεων ἐκ τῆς δευτέρας φάσεως αὐτοῦ, ὑπάρχει ἐπίσης ὡς ἠθικῶς ἀκεραία στάσις, καὶ ὀριστικῶς τοιαύτη δὲ εἰδικώτερον εἶναι καὶ ἡ ἀπασχόλησις ἐν τῷ χώρῳ τῆς οἰκονομίας, καὶ δὴ τῆς παραγωγῆς. — Ἐπὶ ὀρισκῶν περιπτώσεων, καθ' ὅς ὁ φυσικὸς ἢ ἐπίκτητος προικισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, πλὴν τῆς ἐπιδόσεως ἴσως, ἐξαιρέτου ἐνίοτε, εἰς ὠρισμένον π.χ. τρόπον τέχνης, δὲν περιέχει δυνατότητας πρὸς δρᾶσιν, καὶ μάλιστα θετικῶς ὑπηρετικὴν ἄλλου ἀνθρώπου⁽²⁾, λόγῳ ἐλλείψεως τοιούτων δυνατοτήτων ἢ ἀξιωτάτη πλήρωσις τῆς ζωῆς τοῦ προκειμένου ἀνθρώπου δὲν περιλαμβάνει καὶ πράξεις ἐναντι ἄλλου ἀνθρώπου ὡς αὐτοσκοποῦ, ἀλλὰ περιορίζεται πρακτικῶς εἰς τὴν προοπτικὴν τῆς κλειστῆς «ἀτομικῆς» ζωῆς· οὐχ' ἦττον ὁμοίως περιλαμβάνει πάντως τὴν ἔστω ψιλὴν στροφὴν τοῦ ἠθικοῦ βλέμματος πρὸς τὸν ἄλλον ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὴν ἐνατένισιν ἔστω ἀπλῶς τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου ὡς αὐτοσκοποῦ· ἄλλως, ἢ ἠθικὴ τοῦ προκειμένου ἀνθρώπου ὑπόστασις ἀπομένει καιρῶς ἐλλειπτικὴ, παρὰ πᾶσαν τυχὸν ἄπταιστον διαχείρισιν τῶν ἰδίων ἢ καὶ ἄμεμπτον στάσιν ἐναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἢ καὶ παρὰ πᾶσαν τυχὸν μεγαλοφυΐαν ἐν τῷ εἰδικῷ π.χ. τρῶπι καλλιτεχνικῆς ἐπιδόσεως αὐτοῦ.

32. Ἡ τρίτη καὶ ἀκεραία ἠθικὴ θεμελίωσις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ἡ στροφή ὁμοίως τοῦ ἠθικοῦ βλέμματος ἐκάστου ἀνθρώπου πρὸς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον, καὶ βεβαίως καθὼ αὐτοσκοπὸν, συνεπαγομένη⁽¹⁾ τὰς ἐναντι αὐτοῦ πράξεις, τὰς συμβαλλούσας πρὸς τὴν ἀξιωτάτην πλήρωσιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, — καὶ δὴ ἀποτελούσας προϋπόθεσιν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀξιωτάτην πλήρωσιν τῆς προσωπικῆς ζωῆς ἐκάστου ἀνθρώπου, — εἰσάγει ἀναποτρέπτως εἰς τὸν χώρον ἐκάστης προσωπικῆς ζωῆς ἀντινομίαν καταλυτικὴν σχεδὸν τῆς ἀντοχῆς αὐτῆς: τὸ χρέος, καθὼ πρὸς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον, ἀπέραντον· τὰ μέσα

2. Βλ. § 24 ὅπου ὑποσ. 4, ὡς καὶ § 30 ὑποσ. 2.

1. Περὶ τῶν ἐξαιρέσεων βλ. § 30 ὅπου ὑποσ. 2.

διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους—προσωπικός χρόνος, καὶ ψυχικαὶ ἢ καὶ σωματικαὶ δυνάμεις ἐνεργοποιεῖσθαι αὐτὸν—πεπερασμένα. Καὶ βεβαίως παραμένει ὅλως ἀνέφικτος ἡ ὑπερνίκησις τῆς ἀντινομίας, ἐν τῇ ἀπλῇ αὐτῇ συλλήψει παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου ὡς θέματος αὐτοτελοῦς τοῦ χρέους. Οὕτω, εὐρίσκεται πρὸ κινδύνου ματαιώσεως τελικῶς ἡ ὅλη ἀρχῆθεν πρόβασις ἐκάστου ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀξιωτάτην πλήρωσιν, καὶ ἠθικὴν ἀρτίωσιν, τῆς ζωῆς αὐτοῦ.—Ἡ ἀντινομία ὅμως αὕτη, ἡ ἀπειλητικὴ τῆς λύσεως τελικῶς τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος, αἴρεται, ἢ ἔστω ἀμβλύνεται μέχρις ἄρσεως σχεδόν, ἀφ' ἧς τὸ ἠθικὸν βλέμμα, στρεφόμενον πρὸς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον, ὡς αὐτοσκοπὸν βασικῶς πάντοτε, συλλάβῃ αὐτὸν οὐχὶ ἐν αὐθυπαρξίᾳ κεχωρισμένως ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐν λειτουργικῇ συνυπάρξει μετὰ τῶν ἄλλων, ἐν τῇ κοινωνικῇ λοιπὸν ὑπάρξει αὐτοῦ (2). Οὕτω, λύεται ἀκεραίως τὸ ὀλικὸν ἠθικὸν πρόβλημα διὰ τῆς ἠθικῆς πρὸς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον στοφῆς, ἢ μᾶλλον πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καθ' ὅσον οὗτοι συγκροτοῦν κοινωνίαν, καὶ δὴ τὴν εὐρυτάτην, δηλαδὴ τὴν πολιτικὴν, κοινωνίαν, διὰ τῆς ἠθικῆς λοιπὸν στροφῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· ἀλλὰ πρὸς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, συγκροτουμένην διὰ τῆς λειτουργικῆς συνυπάρξεως πάντων τῶν ἀνθρώπων ὡς αὐτοσκοπῶν. Ἡ συμβολὴ ἐπομένως πρὸς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον διὰ τὴν ἀξιωτάτην πλήρωσιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ—ἢ καὶ προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀξιωτάτην πλήρωσιν τῆς προσωπικῆς ζωῆς ἐκάστου ἀνθρώπου—ἐκπληροῦται διὰ τῆς συμβολῆς εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς γνησίας οὕτω πολιτικῆς κοινωνίας, ὑποκαταστάτου ἐπάρκους τοῦ ἀνεπάρκους «ιδιώτου» διὰ τὴν ἐπιτέλεισιν τοῦ ἀπεράντου πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἠθικοῦ χρέους αὐτοῦ (3). Ἀπὸ τῆς ἐξαντλήσεως τῆς προσωπικῆς συμβολῆς εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς γνησίας οὕτω πολιτικῆς κοινωνίας, ἐπανερχεται ὁ ἄνθρωπος ἀκεραίως ἠθικῶς ἐδραιωμένος εἰς τὴν «ἀτομικὴν» προοπτικὴν τῆς δευτέρας φάσεως, τῆς συναιρετικῆς καὶ τῆς πρώτης φάσεως, τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος.—Οὕτω προκύπτουσα ἠθικῶς ἡ γνησία πολιτικὴ κοινωνία εἶναι ἀληθῶς ἡ λειτουργικὴ συνύπαρξις τῶν ἀνθρώπων, ὡς αὐτοσκοπῶν πάντων, καθ' ἣν ὅμως ὠρισμένοι αὐτῶν καθ' ὠρισμένην συνάρτησιν ὑπάρχουν καὶ ὡς λειτουργικὰ μέσα, χωρὶς καὶ τότε νὰ ἐκβαίνωσι τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ὡς αὐτοσκοπῶν. Διὰ τῆς οὕτω συνισταμένης πολιτικῆς κοινωνίας, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς ἕκαστος ἄνθρωπος προβάλλεται ὡς αὐτοσκοπὸς ἀνεκλείπτως, ἐξευρίσκεται συ-

2. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὐ λ ο υ, ἐνθ. ἀν., σ. 173.

3. Πρβλ. S t e i n Die Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich I (ἔκδ. 1921), σ. 13 κ. ἐπ.

νάμα τὸ ἀπειρόπλεγμα δυνατοτήτων πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ ἠθικοῦ χρέους, διὰ τοῦ καὶ δημιουργικοῦ (4) πάντοτε συντονισμοῦ τῆς πολυπύχου διανθρωπίνης δράσεως, τῆς ἀποτελοῦσης τὸ σῶμα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.—Τὸ αὐτὸ ἠθικὸν γνῶρισμα, τῆς ὑπάρξεως ἐκάστου ἀνθρώπου ὡς αὐτοσκοποῦ κυρίως, ἐνδεχομένως δὲ μόνον καὶ δευτερευόντως καὶ ὡς μέσου, παρουσιάζεται καὶ ἐπὶ τῆς εἰδικῆς, ἐρωτικῆς, κοινωνίας μεταξὺ ἑτεροφύλων ἀνθρώπων, τῆς ἀρτιωμένης ἠθικῶς· κατ' αὐτὴν ἐκάτερος ἄνθρωπος εἶναι πρὸ παντός ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἕτερον ἄνθρωπον, ὡς εἰς ὕπαρξιν ἰσαπολύτου ἀξίας, καὶ οὕτω κατ' ἐξοχὴν αὐτοσκοπὸν.—Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι, ἦτοι ἀπολύτως καταφατικὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀξίας ἐκάστου ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως κατοχυρωτικὴ αὐτῆς, ἡ κοινωνία, καὶ μάλιστα ἡ πολιτικὴ κοινωνία, ἡ τιθεμένη τελικῶς ἐκ τοῦ ὀλικοῦ ἠθικοῦ προβλήματος (5), ὡς προϋπόθεσις ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν ἐπίλυσιν αὐτοῦ (6). Αὕτη ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ τρίτη, καὶ μόνη ἀκεραία, ἠθικὴ θεμελίωσις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

4. Εἰς τὴν ἀγνόησιν τούτου ἀποκορυφοῦται ἰδίᾳ τὸ σφᾶλμα τῆς περὶ κοινωνίας θεωρίας τοῦ ἀναρχισμοῦ, ὡς καὶ παντός ἀκραίου φιλελευθερισμοῦ. Ἐξ ἄλλου τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης ἢ συμπαθείας ὀρθῶς τονίζεται καὶ ὑπὸ ἐκπροσώπων τοῦ ἀναρχισμοῦ ὡς βαθεῖα συνεκτικὴ δύναμις τῆς κοινωνίας· πλὴν, δὲν ἐπαρκεῖ βεβαίως νὰ ὑποκαταστήσῃ καὶ τὴν «καθοριστικὴν λειτουργίαν τοῦ δικαίου», τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν δημιουργικὸν συντονισμὸν τῆς διανθρωπίνης δράσεως. Βλ. Δ ε σ π ο τ ο π ο ὐ λ ο υ Ἡ καθοριστικὴ λειτουργία τοῦ δικαίου, 1942, §§ 6, 13, 14. Πβλ. M. W e b e r Wirtschaft und Gesellschaft, 1922, σ. 412. Περὶ τῆς «ἀναρχικῆς» ἀρνήσεως τοῦ δικαίου, καὶ εἰδικώτερον ὑπὸ τοῦ T o l s t o i, βλ. R a d b r u c h Rechtsphilosophie, 1932, σ. 94 καὶ B i n d e r System der Rechtsphilosophie, 1937, σ. 349. Περὶ τῆς ἀγάπης ἢ συμπαθείας ὡς βάρους συναισθηματικοῦ τῆς κοινωνίας βλ. P r a d i n e s op. cit. II σ. 563 κ.έ., ὅπου καὶ ἔκθεσις μετὰ κριτικῆς τῶν σχετικῶν θεωριῶν.

5. Πβλ. H e g e l, Grundlinien der Philosophie des Rechts, 1821, ἰδίᾳ § 163, B i n d e r, ἐνθ. ἀν., σ. 49 κ.έπ.

6. Βεβαίως ἡ τοιαύτη πολιτικὴ κοινωνία δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολιτικὴν κοινωνίαν οὔτε ὡς πρὸς τὴν λειτουργίαν ἐντελῶς οὔτε ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν· ἐξ ἄλλου δὲν συμπίπτει ὑπωσδήποτε πρὸς ὅ,τι νοεῖται συνήθως ὑπὸ τὸν ὄρον κ ρ ά τ ο ς. Περὶ τοῦ κράτους, μεθ' οὗ δὲν ταυτίζεται οὔτε ὅ,τι ὀνομάζεται π ό λ ι ς ὑπὸ τοῦ Π λ ά τ ω ν ο ς καὶ τοῦ Ἄ ρ ι σ τ ο τ έ λ ο υ ς οὔτε ὅ,τι ὀνομάζεται S t a a t ὑπὸ τοῦ H e g e l (H e g e l, op. cit. §§ 257 κ.έπ. W e i l, Hegel et l'État, 1950), βλ. K e l s e n, Allgemeine Staatslehre, 1925, C a r r é de Malberg, Théorie générale de l'État, I, 1920, F r. O p p e n h e i m e r, Der Staat (System der Soziologie II), 1926.